

VOORWOORD

Voor de inhoud van deze Handleiding en Instructie Arbitrage (HIA) hebben we ons vooral laten leiden door de inhoud van de “FIVB Refereeing Guidelines and Instructions”.

De HIA is bedoeld voor alle officials in de Eredivisie.

Het is belangrijk dat alle scheidsrechters zich realiseren hoe belangrijk hun optreden is in het moderne volleybal. Het spel moet enthousiast en levendig gespeeld kunnen worden met zo min mogelijk onderbrekingen.

De werkgroep arbitrage heeft vertrouwen in het feit dat alle scheidsrechters en alle andere betrokken officials de Officiële Spelregels kennen en ook kunnen toepassen. Daarom wordt er in de HIA niet nog eens tot in detail op alle spelregels in te gaan.

Het hoofddoel van de HIA is om alle officials zo veel mogelijk op één lijn te krijgen.

Het arbitrerende is meer dan het leiden van een wedstrijd door gebruik te maken van de spelregels als basis voor alle beslissingen. Er worden meer vaardigheden gevraagd. Scheidsrechtersvaardigheden worden verkregen door individuele en persoonlijke ervaringen op te doen. Door deelname aan de vele jaarlijkse volleybalevenementen en door je als scheidsrechter te realiseren dat je geen “buitenstaander” bent bij een wedstrijd, maar dat je een integraal onderdeel bent van de wedstrijd. Juist daarom kan en mag hij zijn taak niet uitvoeren door alleen maar te zoeken naar gemaakte fouten door de spelers of de teams als het gaat om balbehandeling of gedrag en dan de daarbij bijbehorende sancties toe te passen. Dat is niet de scheidsrechter die een wedstrijd conform de inzichten van het moderne volleybal in goede banen kan leiden. Wij willen een scheidsrechter zien die behalve een volleybaldeskundige ook een spelleider is van de spelers. En die samen met hen wil werken in het belang van het volleybal en van de wedstrijd. En alleen als het echt noodzakelijk is, zal hij een beslissing moeten nemen die het verloop van de wedstrijd beïnvloedt.

Hij moet zichzelf in een wedstrijd nooit op de voorgrond zetten, maar altijd op de achtergrond blijven en alleen maar ingrijpen wanneer dat echt nodig is. Dat is het gedrag dat vooral nodig is in het moderne volleybal.

In het moderne volleybal willen we graag spectaculair volleybal zien dat een geweldige show moet zijn voor alle betrokkenen. Modern volleybal is een snelle en spannende sport zonder lichamelijk contact met de tegenstander. Dat vraagt om een hoge mate van goede lichamelijke conditie, een snelle coördinatie en vooral veel samenwerking. We kennen niet alleen maar het volleybal dat gespeeld wordt door volleyballers in een kleine zaal met weinig publiek, maar ook het volleybal dat over de hele wereld wordt uitgezonden. In beide gevallen willen de spelers en de toeschouwers niet elke keer de scheidsrechterfluit horen, maar ze willen een spectaculaire show zien met zowel individuele en teamacties die gaat om de winst van elke rally.

Een goede scheidsrechter helpt hierbij door op de achtergrond te blijven. Een slechte scheidsrechter belemmert deze show door een leidende rol te willen spelen in de wedstrijd. Hij wil

opvallen in plaats van de spelers en de teams te belonen voor hun spectaculaire en opwindende acties. Op dit niveau moet hij kunnen fluiten in de geest van de spelregels. Bovendien is het van belang dat de scheidsrechter een uitstekende relatie in stand houdt met de spelers, coaches, etc. Hij vervult op dit niveau een voorbeeldrol voor de andere wedstrijddeelnemers.

Tijdens de wedstrijd moet hij in staat zijn om onderscheid te kunnen maken tussen normaal menselijke uitingen van gevoelens, gemaakt onder invloed van de wedstrijdspanning en van uitingen van bewust onsportief gedrag. Hij mag zulke spontane emotionele uitingen nooit bestraffen zolang de wedstrijd wordt gespeeld in een sportieve sfeer. Redelijk acceptabele gevoelsuitingen als opstaan van de bank om te juichen voor een spectaculaire actie of voor een aanmoediging, moeten getolereerd worden. Echter bewust onsportief gedrag of wangedrag in woord en gebaar ten opzichte van de tegenstander of protesten tegen de beslissingen van de scheidsrechter, zijn ten strengste verboden en moeten worden bestraft.

Bijna alle spelregels krijgen in deze HIA de nodige aandacht. Zeker daar waar het gaat om hoe de scheidsrechter met deze spelregel moet omgaan, wordt de betekenis van deze spelregel nader beschreven.

Wanneer het een uitleg van een spelregel betreft die van belang is voor alle wedstrijddeelnemers, met name spelers en teamstafliden, wordt deze verduidelijking beschreven in de “commentaren” bij de betreffende spelregel van het spelregelboekje.

Voor de officiële tekst van de spelregels wordt verwezen naar de Officiële Spelregels Volleybal Eredivisie 2023-2024 inclusief de cursief gedrukte commentaren, uitgegeven door de Nederlandse Volleybal Bond.

In deze HIA zijn bij de verschillende spelregelonderdelen ook een aantal “ongeschreven regels” opgenomen. Dit zijn “gebruiken en gewoontes” die op verschillende niveaus wel worden toegepast maar die nog nergens in de spelregels beschreven staan.

Voor de Eredivisie worden de afwijkingen die niet in dit document staan, beschreven in de verschillende Publicaties en Richtlijnen van de Nevobo.

Alleen het eerste cijfer voor elke instructie, correspondeert met het nummer van de spelregel.

De Taakgroep Spelregels

Inhoud

VOORWOORD	1
SPELREGELS	5
SPELREGEL 1	SPEELRUIMTE 5
SPELREGEL 2	NET EN PALEN 5
SPELREGEL 3	BALLEN 6
SPELREGEL 4	TEAMS 7
SPELREGEL 5	TEAMLEIDERS 7
SPELREGEL 6	BEHALEN VAN EEN PUNT, WINNEN VAN EEN SET EN WINNEN VAN DE WEDSTRIJD 9
SPELREGEL 7	OPBOUW VAN HET SPEL 12
SPELREGEL 8	SITUATIES BIJ HET SPELEN 14
SPELREGEL 9	SPELEN VAN DE BAL 14
SPELREGEL 10	BAL BIJ HET NET 15
SPELREGEL 11	SPELER BIJ HET NET EN HINDEREN 16
SPELREGEL 12	SERVICE 17
SPELREGEL 13	AANVALSSLAG 18
SPELREGEL 14	BLOK 18
SPELREGEL 15	REGLEMENTAIRE SPELONDERBREKINGEN 19
SPELREGEL 16	SPELOPHOUDEN 21
SPELREGEL 18	PAUZES EN WISSELEN VAN SPEELHEFT 22
SPELREGEL 19	DE LIBERO 22
SPELREGEL 20	VOORSCHRIFTEN VOOR HET GEDRAG 23
SPELREGEL 21	WANGEDRAG EN BIJBEHORENDE MAATREGELEN 25
SPELREGEL 22	SCHEIDSRECHTERSTEAM EN PROCEDURES 26
SPELREGEL 23	1 ^E SCHEIDSRECHTER 27
SPELREGEL 24	2 ^E SCHEIDSRECHTER 28
SPELREGEL 25	DE TELLER 31
SPELREGEL 26	DE ASSISTENT-TELLER 32
SPELREGEL 27	LIJNRECHTERS 33
SPELREGEL 28	OFFICIËLE TEKENS 33

TEKENING 11: OFFICIËLE SCHEIDSRECHTERTEKENS	37
TEKENING 12: OFFICIËLE LIJNRECHTERTEKENS	43
TOELICHTING TEKEN 'BAL IS AANGERAAKT'	45
WEDSTRIJDPROTOCOL VOOR DE OFFICIALS	46
TAKEN VAN ALLE OFFICIALS VÓÓR DE WEDSTRIJD	46
GEDRAGSCODE	49
HET AANWIJZEN VAN EEN NIEUWE LIBERO BIJ EEN TEAM DAT MET ÉÉN LIBERO SPEELT (SPELREGEL 19.4.2)	50
HET AANWIJZEN VAN EEN NIEUWE LIBERO BIJ EEN TEAM DAT MET TWEE LIBERO'S SPEELT (SPELREGEL 19.4.3)	50
VERWIJZINGEN	54

SPELREGELS

SPELREGEL 1 SPEELRUIMTE

- 1.1 Controleer het speelveld ruimschoots op tijd. In (R3.3) staan de Licentievoorwaarden Eredivisie beschreven waaraan de speelruimte moet voldoen. Laat zaken die niet goed zijn in orde brengen en maak anders een aantekening op het wedstrijdformulier of op het formulier zaalkeuring. Indien de vereniging dispensatie heeft, staat dit vermeldt in (P3.8.1). De verleende dispensatie dient in de zaal aanwezig te zijn en op verzoek getoond te kunnen worden.
- De controle wordt normaal gesproken door het (technisch) jurylid uitgevoerd, zie (P3.10). Als er geen (technisch) jurylid is dienen de controles door de scheidsrechters te worden uitgevoerd.

SPELREGEL 2 NET EN PALEN

- 2.1 Indien er geen (technisch) jurylid aanwezig is, is het aan te bevelen om direct bij binnenkomst in de hal (30 minuten voor het officiële aanvangstijdstip) de nethoogte te controleren. Mochten er aanpassingen nodig zijn, dan is er voldoende tijd om die aan te brengen.
- 2.2 Indien er geen (technisch) jurylid aanwezig is, moeten de scheidsrechters vóór de wedstrijd (vóór de officiële warming-up) controleren dat de palen en de scheidsrechterstoel, inclusief netspandraden, geen gevaar opleveren voor de spelers. Er moet zo nodig beschermend materiaal aangebracht worden, ook op uitstekende delen, die een gevaar op kunnen leveren voor de spelers. Deze bescherming is verplicht.
- 2.3 Indien het net uitstulpingen vertoont mag dit net niet gebruikt worden. Het verticale vlak van het net dient loodrecht op het speelveld te staan en evenwijdig aan de as van de middenlijn te lopen.
- 2.4 De 1^e en 2^e scheidsrechter moeten vóór de toss de hoogte van het net meten. Dit gebeurt aan de kant van het thuisspelende team. Het meten gebeurt met een meetlat waarop de hoogten 2,43 m en 2,24 m voor respectievelijk heren en dames zijn aangegeven.
- De 1^e scheidsrechter blijft gedurende deze netcontrole in de buurt van de 2^e scheidsrechter (bij voorkeur op de aanvalslijn) en heeft de supervisie over de hoogtemeting. Men begint met meten in het midden van het net, dan aan de kant van de scheidsrechtersstoel en tot slot aan de kant van de tellertafel.
- Zorg dat de teams het veld hebben verlaten om het net te kunnen meten.
- 2.5 Tijdens de wedstrijd (en speciaal voor aanvang van iedere set) dienen de lijnrechters te controleren of de zijbanden van het net zich exact loodrecht boven de zijlijnen van het speelveld bevinden.

- 2.6 Indien dit niet het geval is dient dit onmiddellijk gecorrigeerd te worden
Tijdens de warming-up moeten de scheidsrechters controleren en voorkomen dat de spelers materiaal aan de netpalen bevestigen (zoals stretchbanden) voor de warming-up om zo te voorkomen dat eventuele kabels of technologische hulpmiddelen beschadigd raken indien deze aanwezig zijn.

SPELREGEL 3 BALLEN

- 3.1 De 2^e scheidsrechter neemt de wedstrijdbal(len) in zijn bezit voor aanvang van de wedstrijd. Tijdens de wedstrijd is de 2^e scheidsrechter verantwoordelijk voor de wedstrijdbal(len) en voor de teruggave ervan na afloop van de wedstrijd aan de verantwoordelijke van de wedstrijdleiding.
De 2^e scheidsrechter voorziet de bal(len) ter herkenning van een paraaf of een ander kenmerk. Tenzij de ballen al als zodanig als wedstrijdbal herkenbaar zijn.
- 3.2 Vijf-ballen-systeem tijdens de wedstrijd:
Er zijn zes ballenrapers welke in de vrije ruimte zitten zoals in tekening 10 van de spelregels staat aangegeven.
Voor het begin van de wedstrijd, na het voorstellen van de startende spelers, ontvangen de ballenrapers op positie 1, 2, 4 en 5 een wedstrijdbal van de 2^e scheidsrechter. Tijdens de wedstrijd wanneer de bal uit het spel is, geldt:
- Als de bal buiten het speelveld is, wordt de bal opgehaald door de dichtstbijzijnde ballenraper en onmiddellijk naar de ballenraper gerold die de bal zojuist aan de serveerder heeft gegeven.
 - De bal wordt over de grond gerold tussen de ballenrapers (niet gooien), bij voorkeur aan de kant van de 1^e scheidsrechter.
 - Als de bal na de rally nog in het speelveld is, moet de bal door de dichtstbijzijnde speler via de naastgelegen zijlijn uit het veld worden gerold.
 - De ballenrapers op positie 1 of 2 en 4 of 5 geven de bal zo snel mogelijk aan de serveerder, zodat het spel zo snel mogelijk kan worden hervat.
 - In geval van speciale hygiëne maatregelen tegen infecties, kan het nodig zijn om een systeem zonder 6 ballenrapers te hanteren. In dit geval worden maar 4 ballenrapers gebruikt.
2 ballenbakken met elk 5 wedstrijdballen moeten achter de reclameborden, in het midden achter het veld worden geplaatst.
Na elke rally zijn twee ballenrapers beschikbaar om de ballen op te halen en naar de ballenbakken te brengen.
Om spelophouden te voorkomen en de tijd tussen de rallies zo kort mogelijk te houden (bij voorkeur maximaal 15 seconden) zal de ballenraper achter het veld een bal uit de ballenbak naar de serveerder gooien."

SPELREGEL 4 TEAMS

- 4.1 De 2^e scheidsrechter controleert de identiteit van de teamleden voorafgaande aan de wedstrijd. Indien een teamlid niet op de licentiekaart van het team staat en hij legitimeert zich met een geldig legitimatiebewijs, dan moet naast zijn naam en de naam van het betreffende team ook de geboortedatum in de e-score worden genoteerd. Het betreffende teamlid en zijn aanvoerder ondertekenen deze notitie op het wedstrijdformulier.
- 4.2 Vóór aanvang van de wedstrijd, tijdens het wedstrijdprotocol, moeten de scheidsrechters het aantal personen controleren dat geautoriseerd is om op de spelersbank te zitten of in de warming-up ruimte aanwezig te zijn.
- 4.3 De 1^e scheidsrechter dient de wedstrijdkleding te controleren. Alle onregelmatigheden dient hij te melden bij het (technisch) jurylid (indien aanwezig). Het (technisch) jurylid bepaalt vervolgens wat er dient te gebeuren en de 1^e scheidsrechter volgt zijn instructies op. De wedstrijdkleding moet per team hetzelfde zijn, met uitzondering van de libero. Het shirt dient in de broek gedragen te worden. Is dit niet het geval dan dient de spelers op een beleefde wijze gevraagd te worden dit alsnog te doen, zeker bij het begin van de wedstrijd en bij het begin van iedere set.
De huidige outfit (vooral bij de dames) bestaat vaak uit een licht overhangend shirt. Dit moet niet worden afgewezen.
- 4.4 In sommige speelzalen is het spelen met zwarte zolen niet toegestaan. De zaalwacht beslist hierover.
- 4.5 Tijdig voor het begin van de wedstrijd controleert de 2^e scheidsrechter de shirtnummers van de spelers met de spelerslijst in de e-score. Hiermee wordt voorkomen dat er tijdens de wedstrijd oponthoud ontstaat door discrepanties.

SPELREGEL 5 TEAMLEIDERS

- 5.1 Tijdens de hele wedstrijd moet de 1^e scheidsrechter weten wie de aanvoerder in het veld en wie de coach is, omdat alleen zij spelonderbrekingen mogen aanvragen aan beide scheidsrechters (de aanvoerder alleen als er geen coach of vervangende assistent-coach aanwezig is). Voor het begin van elke set is het daarom raadzaam om de aanvoerder in het veld de hand op te laten steken als deze niet de officiële aanvoerder is.
Als de aanvoerder in het veld steeds vervangen wordt door de libero of wanneer de aanvoerder de libero is, dan dient hij de eerste keer in de set (slechts éénmaal) als de nieuwe aanvoerder in het veld zijn hand op te steken als bevestiging naar de scheidsrechters en naar de overige spelers toe, zodat zij weten wie de nieuwe aanvoerder in het veld is. Bespreek dit als scheidsrechter vóór de wedstrijd met de betreffende aanvoerder/coach en geef de uitslag hiervan door aan de teller.

- Mocht de nieuwe aanvoerder in het veld ook weer gewisseld worden, dan dient de nieuwe aanvoerder in het veld zijn hand op te steken als bevestiging naar scheidsrechters en de overige spelers.
- 5.2 Tijdens de hele wedstrijd moet de 2^e scheidsrechter controleren of dat de wisselers óf op de bank zitten, óf dat ze zich in de warming-up ruimte bevinden. Spelers in de warming-up ruimte mogen daar geen gebruik maken van een bal. Zij mogen wel persoonlijke opwarmingshulpmiddelen gebruiken (bijvoorbeeld rekbanden). De spelers die op de bank zitten of zich in de warming-up ruimte bevinden, hebben niet het recht tegen beslissingen van de scheidsrechter te protesteren of deze door woord of gebaar aan te vechten. De 1^e scheidsrechter moet tegen dergelijk gedrag direct optreden.
- 5.3 Als de aanvoerder in het veld uitleg komt vragen over een genomen beslissing, moet de 1^e scheidsrechter (eventueel met herhaling van het gegeven officiële teken) dit kort en duidelijk kenbaar maken, gebruik makende van de termen uit de officiële spelregels. De aanvoerder in het veld heeft alleen het recht om uitleg te vragen betreffende toepassingen en interpretaties van de spelregels. Indien de officiële aanvoerder op dat moment niet in het veld staat, heeft hij dit recht niet. Het vragen naar beslissingen gebaseerd op waarnemingen, is niet toegestaan.
- 5.4 De coach heeft niet het recht om te klagen of om te protesteren tegen beslissingen van de scheidsrechters, uitgezonderd bij het aanvragen van een juryberaad (R4.2). De coach mag (uitzonderlijke) spelerwissels en time-outs aanvragen. Hij mag aan de teller vragen hoeveel spelerwissels of time-outs hij gedurende die set nog heeft indien dit niet (correct) zichtbaar is op een (elektronisch) scorebord. Dit mag alleen als de bal niet in het spel is. Korte verzoeken van de coach bij de 2^e scheidsrechter, die de wedstrijd niet ophouden, kunnen worden toegestaan als deze vragen bijdragen aan het soepel laten verlopen van de wedstrijd.
- 5.5 Indien de coach bij het lopen langs de zijlijn de 2^e scheidsrechter of de lijnrechter het zicht op die betreffende lijn ontnemt, mag de 2^e scheidsrechter of de lijnrechter de coach verzoeken opzij te gaan staan, zodat hij zijn taak naar behoren kan vervullen. De coach moet aan dit verzoek voldoen.
- 5.6 Het niet bedanken van de scheidsrechter(s) door de aanvoerders na afloop van de wedstrijd is op zichzelf geen “onbehoorlijk gedrag” (spelregel 21.2.1). Alleen als het gepaard gaat met een vorm van wangedrag kan het voor de 1^e scheidsrechter er een reden zijn om een strafmaatregel op te leggen.

SPELREGEL 6 BEHALEN VAN EEN PUNT, WINNEN VAN EEN SET EN WINNEN VAN DE WEDSTRIJD

- 6.1 Als een team onvolledig wordt verklaard of niet is komen opdagen, moet de teller de e-score overeenkomstig de spelregels invullen. De aanwezige aanvoerder(s) en de scheidsrechters ondertekenen hierna het wedstrijdformulier.
- 6.2 Voor de Nederlandse competitie worden de gevolgen van "het te laat komen", "in gebreke stellen" e.d., voor het wedstrijdresultaat bij reglement bepaald. In zo'n situatie moet de teller, op aangeven van de 1^e scheidsrechter, de e-score zo volledig mogelijk invullen en duidelijk vermelden wat er aan de hand was. De competitieleiding gaat na welke maatregelen op grond van het wedstrijdreglement moeten worden genomen.
- 6.3 Het tijdschema, in het geval dat een team te laat is c.q. niet komt opdagen, is als volgt:
- 16 min. vóór het officiële aanvangstijdstip: 1^e melding in de e-score.
(Opm. Volgens (WR3.1.9.7) moeten beide teams 16 min. vóór het officiële aanvangstijdstip speelklaar op c.q. bij het speelveld aanwezig zijn.
 - 15 min. vóór het officiële aanvangstijdstip vindt de kaartcontrole van het aanwezige team plaats
 - Tijdstip van de officiële aanvang: 2^e melding in de e-score;
 - 10 min. na de officiële aanvangstijd: **e-score nog niet afsluiten**.

Als de tegenstander daarna speelklaar aanwezig is, kan de wedstrijd alsnog gespeeld worden met dezelfde wedstrijd in de e-score, maar alleen als de beide teams en de zaalwacht akkoord zijn. Pas als 100% zeker is dat de wedstrijd geen doorgang gaat vinden, moet het wedstrijdformulier door ondertekening van de aanwezige aanvoerder, scheidsrechters en het eventueel aanwezige jurylid afgesloten worden.

6.4 In geval van een blessure kan een specifiek vervolg ontstaan. Ter verduidelijking van mogelijke situaties enkele voorbeelden:

- Een team heeft slechts zes spelers. In de loop van de 2^e set wordt speler #4 wegens herhaald onbehoorlijk gedrag voor de lopende set uit het veld gestuurd. Het team houdt dan vijf spelers over. De 2^e set wordt verloren verklaard en het andere team krijgt er zoveel punten bij als nodig om deze set te winnen. De 3^e en eventueel volgende sets kunnen (met speler #4) alsnog worden gespeeld.
- Een team heeft slechts zes spelers. In de loop van de 2^e set wordt speler #3 wegens herhaalde belediging voor de rest van de wedstrijd uitgesloten. Het team heeft dus niet alleen voor de lopende set, maar ook voor de volgende sets vijf spelers. De 2^e set en ook de volgende sets worden verloren verklaard. Het andere team krijgt er zo veel punten bij als nodig is om de lopende 2^e set te winnen. De overige sets worden met 0-25 gewonnen.
- Een team heeft acht spelers. In de 2^e set worden de beide wisselers #7 en #8 achtereenvolgens gewisseld tegen de basisspelers #3 en #5. Dan wordt basisspeler #1 wegens herhaalde belediging van verder meespelen uitgesloten. Een reglementaire spelerwissel is niet meer mogelijk. Het team wordt voor de lopende (2^e) set onvolledig verklaard. Het andere team krijgt er zoveel punten bij als nodig om deze set te winnen. Voor de 3^e en eventueel volgende sets heeft het team echter weer voldoende spelers beschikbaar. Het spel wordt dus met de 3^e set hervat.
- Een team heeft slechts zes spelers. In de 2^e set raakt speler #2 zodanig geblesseerd, dat hij op dat moment niet verder kan spelen. Kan hij ook na een pauze van drie minuten voor verzorging, nog niet verder spelen dan wordt het team voor de lopende 2^e set onvolledig verklaard. Het team krijgt daarna de normale 3 minuten pauze tussen de sets.
Kan speler #2 ook na deze pauze nog niet spelen, dan wordt het team voor de rest van de wedstrijd onvolledig verklaard.

6.5 Als een rally is onderbroken vanwege een blessure of beïnvloeding van buitenaf, wordt dit beschouwd als een onvolledige rally. Het is niet toegestaan om een reguliere spelonderbreking te vragen, behalve een gedwongen wissel voor een geblesseerde of gesanctioneerde speler tijdens de gedwongen onderbreking. Een verzoek om een reguliere spelonderbreking na een onvolledige rally moet niet worden beschouwd als een onjuist verzoek, maar deze wordt eenvoudigweg afgewezen.

Wanneer spreken we van een rally en wanneer van een voltooide rally:

Spel situatie	Rally of voltooide rally	Met als gevolg dat
Team A serveert, team B speelt de bal naar de spelverdeler, deze zet op en speler #9 slaat de bal binnen het speelveld van team A op de grond. Service en punt voor team B	Voltooide rally	Teams mogen spelerwissels en/of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Speler #2 van team B gaat serveren. Scheidsrechter fluit maar na 8 seconden heeft speler #2 nog niet geserveerd. Scheidsrechter fluit en service en punt gaan naar team A.	Voltooide rally	Teams mogen spelerwissels en/of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Speler #4 van team A en speler #5 van team B maken gelijktijdig een fout. De scheidsrechter fluit en geeft dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Tijdens een rally rolt een bal het speelveld van team B in. Scheidsrechter fluit en geeft dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Speler #7 van team A blesseert zich tijdens een rally. Scheidsrechter fluit voor dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Er mag alleen een reglementaire of uitzonderlijke spelerwissel plaats vinden voor de geblesseerde speler. Dus geen time-out(s) of liberoovervangingen.
Speler #7 van team A blesseert zich tijdens een rally. De scheidsrechter fluit voor dubbelfout. Speler kan direct daarna toch weer verder spelen.	Er is hier alleen een rally gespeeld	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen, of libero vervangen. Er heeft n.l. geen uitzonderlijke spelerwissel plaatsgevonden.
Team B serveert. Speler #6 van team B gedraagt zich zodanig dat de scheidsrechter de rally affluit en dubbelfout geeft. Speler #6 krijgt een rode kaart. Punt en service voor team A	Voltooide rally	Teams mogen nu wel spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.

Na een voltooide rally moet een speler #1 van team B van het veld met een enkelblessure.	Voltooide rally	Er kan een (uitzonderlijke) spelerwissel plaatsvinden die genoteerd moet worden in de e-score. Daarna mogen teams spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
--	-----------------	---

SPELREGEL 7 OPBOUW VAN HET SPEL

- 7.1 Als er twee scheidsrechters zijn, staan zij bij de toss naast elkaar: de 1^e scheidsrechter links en de 2^e scheidsrechter rechts (ten opzichte van de tellertafel).
- 7.2 De 1^e scheidsrechter geeft aan de beide aanvoerders aan welke kant (kop of munt) van het muntstuk voor hen is. Hij gooit vervolgens het muntstuk op en laat het op de grond vallen. Vervolgens laat hij aan de aanvoerders zien welke kant boven ligt.
- 7.3 De winnaar van de toss heeft twee keuzemogelijkheden, A en B.
 A is hierbij het recht van het nemen of het recht van het ontvangen van de 1^e service
 B is hierbij het recht van het beginnen van de set op speelhelft "A" of op speelhelft "B" (zie schema hieronder).

Winnaar Toss kiest voor:	Spelen 1 ^e service	Ontvangen 1 ^e service	Spelen op veld A	Spelen op veld B
De gevolgen voor andere aanvoerder zijn dan:	Ontvangen van de 1 ^e service en keuze voor speelhelft A of speelhelft B	Spelen van de 1 ^e service en keuze voor speelhelft A of speelhelft B	Spelen op speelhelft B en keuze voor het spelen of ontvangen van de 1 ^e service	Spelen op speelhelft A en keuze voor het spelen of ontvangen van de 1 ^e service

- 7.4 Direct na de toss, als de keuze voor service respectievelijk speelveld gemaakt is, moet de 1^e scheidsrechter aan beide aanvoerders vragen of ze gezamenlijk of apart willen inslaan aan het net. Moet er van speelhelft worden gewisseld, als gevolg van de keuze van een team, dan moet dat gebeuren direct na de toss.
- 7.5 Het fluitsignaal voor het begin van de warming-up aan het net mag pas gegeven worden als de beide aanvoerders het wedstrijdformulier hebben ondertekend. Het aangeven van de tien (of zes) minuten inspeeltijd gebeurt door de 1^e scheidsrechter als volgt: je fluit en steekt twee handen omhoog met (tien of zes) gespreide vingers.
- 7.6 Op het eind van het inspelen aan het net dient de 1^e of de 2^e scheidsrechter aan de teams door middel van het opsteken van twee vingers nog aan te geven dat de teams nog twee minuten hebben om eventueel het serveren te oefenen.

- 7.7 Het is niet meer nodig dat de wisselers zich in de warming-upruimte bevinden tijdens de aankondiging van de zes basisspelers. Zij mogen ook onderdeel uitmaken van de mogelijke “haag” waar die zes basisspelers en de libero langs lopen alvorens ze het speelveld betreden.
- 7.8 Het opstellingsbriefje, in drievoud, moet door de 2^e scheidsrechter na ontvangst van de coaches van beide teams aan het jurylid worden gegeven. Het jurylid zorgt voor de distributie naar de teller en naar de datavolley verantwoordelijke. Indien er geen jurylid aanwezig is zorgt de 2^e scheidsrechter voor de distributie naar teller en datavolley verantwoordelijke.
- 7.9 Het opstellingsbriefje (ondertekend door de coach) moet door zowel de 2^e scheidsrechter als door de teller gecontroleerd worden, voordat de teller de nummers invult in de e-score. Zij moeten controleren of de nummers van het opstellingsbriefje overeenkomen met die van de spelerslijst. Indien dit niet het geval is, moet het opstellingsbriefje geweigerd worden en moet de 2^e scheidsrechter een nieuw briefje vragen aan de coach. Op het nieuwe opstellingsbriefje mogen alleen de incorrecte nummers gewijzigd worden.
De 2^e scheidsrechter controleert of de opstelling van het briefje correct is ingevoerd in e-score door de teller. De 2^e scheidsrechter houdt de opstellingsbriefjes gedurende de set bij zich om indien nodig de opstelling te kunnen controleren, tenzij de 2e scheidsrechter een tablet gekoppeld aan e-score op de paal heeft dan kan de tablet hiervoor gebruikt worden.
- 7.10 Alhoewel de 2e scheidsrechter niet zelf de opstellingsbriefjes hoeft op te halen, verdient het aanbeveling dit wel te doen. Hiermee voorkom je dat het één en ander te lang gaat duren. Haal voor begin van de wedstrijd de opstellingsbriefjes als eerste op bij de coach van het thuis spelende team. Bij iedere volgende set haal je de opstellingsbriefjes als eerste op bij de coach van het team dat de vorige set gewonnen heeft.
- 7.11 Als er voor een opstellingsfout gefloten is, moet de scheidsrechter, na het teken voor de opstellingsfout, beide spelers die het betreft aanwijzen. Wanneer het team niet zelf de juiste posities in kan nemen moeten de scheidsrechters via de aanvoerder in het veld helpen. Als de aanvoerder in het veld meer informatie wil hebben over de opstellingsfout, moet de 2^e scheidsrechter deze informatie over de spelers die de fout maakten geven met behulp van het opstellingsbriefje of tablet op de paal (waarbij de opstelling van de tegenstander wordt afgeschermd). In dit geval mag de aanvoerder dus wel met de 2^e scheidsrechter communiceren.
- 7.12 Om te proberen het fluiten van opstellingsfouten door scheidsrechters te verminderen en om de huidige realiteit van spelers die van positie wisselen te weerspiegelen, hoeft met name de 2^e scheidsrechter alleen te fluiten als een achterspeler volledig voor de corresponderende voorspeler is op het moment van de service. De voeten op de grond bepalen de positie.

Voor de eenvoud bij het beoordelen van de zijdelingse posities, hoeven de scheidsrechters er alleen op te letten dat de middelste speler niet volledig dicht bij de zijlijn staat dan de corresponderende spelers in de eigen lijn bij de service.

SPELREGEL 8 SITUATIES BIJ HET SPELEN

- 8.1 Wanneer de bal op de grond komt en de bal raakt geheel of gedeeltelijk, door de samendrukking van de bal op enig moment tijdens het contact met de vloer, het speelveld of de grenslijnen, dan is de bal “in”. Raakt de bal, zoals hierboven omschreven, op geen enkel moment het speelveld of de lijnen, dan is de bal “uit”.

SPELREGEL 9 SPELEN VAN DE BAL

- 9.1 De scheidsrechter moet er goed aan denken dat hij alleen mag te fluiten voor die fouten die hij ziet. De 1^e scheidsrechter moet alleen kijken naar dat deel van het lichaam dat de bal raakt. In zijn beoordeling moet hij zich niet laten leiden door de positie van de speler vóór/na het spelen van de bal. Ook niet door het geluid dat door het spelen van de bal wordt veroorzaakt. De scheidsrechter staat elk bovenhands spelen van de bal of andere contacten met de bal toe, zolang het volgens de regels gebeurt.
- 9.2 Om de tekst van regel 9.2.2 beter te kunnen begrijpen, dient er gelezen te worden dat het raken van de bal niet meer is dan het terugkaatsen op het moment van contact met de bal, terwijl een gooibal twee actiemomenten heeft: eerst het vangen en vervolgens het weggooiën van de bal.
- 9.2.1 **Internal pass** (2^e bal wordt soepel beoordeeld)
Als de 2^e bal (vaak de set-up) aan de eigen kant blijft, wordt deze soepel beoordeeld. De bal dient met een kort contact gespeeld te worden, maar enige balrotatie moet worden toegestaan. Dragen of vasthouden van de bal blijft fout. Ook 2x spelen door dezelfde speler is niet toegestaan.
Wat is nu soepel beoordelen? Als zo’n 2^e bal zo slecht gespeeld wordt dat iedereen ervan gruwelt dan moet die worden afgefloten. Alle andere, soms “lelijke” ballen moeten dus soepel worden beoordeeld.
Als een 2^e bal als set-up slecht gespeeld wordt, dan benadeelt de set-upper zijn eigen team dus zal hij altijd proberen de set-up zodanig te geven dat er een goede aanval uit komt. Soepel beoordelen houdt ook in dat er meer rally’s gespeeld worden en daar komt het publiek toch ook voor.
- 9.3 De scheidsrechter moet aandacht besteden aan de gelijkmatigheid van het contact, specifiek in het moderne volleybal wanneer een schijnaanval (“tip”) wordt gebruikt. “Tippen” betekent aanvallen (volledig boven het net), zachtjes uitgevoerd met één hand/enkele vingers. Aandacht moet worden besteed aan het feit dat gedurende een aanvalsslag “tippen” is toegestaan mits de bal niet wordt gevangen of gegooid.

- De 1e scheidsrechter dient de “tip” nauwkeurig te bekijken. Indien de bal, na de “tip”, niet direct terugkaatst maar begeleid/gegoid wordt, of de richting meer dan eens wordt veranderd (gestuurde bal), dan is dit fout en moet dit afgefloten worden.
- 9.4 Er moet aandacht besteed worden aan het feit dat een blokactie van een speler niet is toegestaan wanneer de speler de bal komende uit het speelveld van de tegenstander niet onderschept, maar deze in die actie vasthoudt, omhoog brengt, gooit of te lang “begeleidt”. In al dit soort gevallen moet het blokkeren beschouwd worden als een vastgehouden bal (dit moet overigens niet overdreven worden, zie commentaren bij spelregels 9.3.3 en 14.2).
- 9.5 Bij tweemaal spelen gaat het over duidelijk achtereenvolgende aanrakingen tijdens dezelfde spelactie van de eerste bal. Deze zijn toegestaan, ook als de bal bovenhands met behulp van de vingers wordt gespeeld. Uitgesproken lang contact ten gevolge van vasthouden of dragen is niet toegestaan.
- 9.6 In de geest van het internationale volleybal en om langere rally's en spectaculaire acties te stimuleren, moet de scheidsrechter alleen de meest duidelijke overtredingen affluiten.
- 9.7 Als het spelen van de bal in de vrije zone door de lijnrechter, de 2^e scheidsrechter of de coach beïnvloed wordt, moet als volgt worden gehandeld:
- Indien de bal een official of coach raakt is de bal “UIT” (spelregel 8.4.2)
 - Indien een speler gebruik maakt van een official of coach om de bal te spelen is het een fout van de speler (hulp bij het spelen van de bal, spelregel 9.1.3) en resulteert dit niet in een dubbelfout.
- 9.8 Voor de hulp van een medespeler of het gebruik van een voorwerp bij het spelen van de bal, hebben we geen scheidsrechtteken.

SPELREGEL 10 BAL BIJ HET NET

- 10.1 Spelregel 10.1.2 geeft het recht de bal terug te halen vanuit de vrije zone van de tegenstander. Spelers en coaches dienen tijdens de rally dergelijke situaties te herkennen en de noodzakelijke ruimte te geven aan de speler van de tegenstander die bal terug wil spelen naar zijn speelhelft.
- 10.2 Wanneer een speler een bal wil gaan halen in de vrije zone van de tegenstander, moet de 2^e scheidsrechter ruimte geven aan de speler die de bal wil gaan spelen. Dit doet hij door zich uit de baan van de bal en de speler te begeven zonder te springen of te rennen of zich weg te draaien van de actie. De 2e scheidsrechter moet zicht houden op de bal, de speler en baan van de teruggespeelde bal.
- 10.3 Als de bal achterom de scheidsrechttersstoel wordt gespeeld naar de vrije zone van de tegenstander, de boarding of tribune moet de 1e scheidsrechter met één voet naar achteren stappen zodat het hele lichaam meedraait (niet alleen het hoofd of bovenlichaam). Door deze beweging kan de 1e scheidsrechter onder andere het

- spelen van de bal, eventuele blessures, de baan van de bal bij het terugspelen en mogelijke beïnvloeding van buitenaf waarnemen.
- 10.4 Indien de bal binnen de passeerruimte het verticale vlak van het net passeert, en in de richting van de vrije zone van team B gaat en vervolgens aangeraakt wordt door een speler van team A in een poging deze bal terug te spelen naar zijn speelhelft, dient de scheidsrechter op het moment van raken van de bal door de speler van team A, te fluiten en het teken “uit” te geven.
- 10.5 Het teken voor hinderen in de vrije zone wanneer een bal teruggehaald kan worden door een speler van de tegenstander is “bal is aangeraakt” (teken 24).

SPELREGEL 11 SPELER BIJ HET NET EN HINDEREN

- 11.1 Komt een speler van team A op de middenlijn met een voet in contact met (trappen op, stoten tegen) een voet van een speler van team B, dan is dat slechts fout als dit naar de mening van de scheidsrechter met opzet geschiedt. Een aanraking per ongeluk moet dus niet worden afgefloten. Eén en ander geldt ook wanneer een aanvaller of een blokkeerder bij het neerkomen op de middenlijn elkaars voet(en) raken, dan wel als bij het doorveren de knieën van betrokkenen elkaar boven de middenlijn raken.
- 11.2 In spelregel 11.2.2.1 wordt beschreven dat je met je voet over de middenlijn mag komen als een deel van de voet in contact blijft of in projectie boven je eigen speelhelft blijft. Als je met een deel van je voet of voeten de speelhelft van de tegenstander aanraakt, maar een deel van je voet staat dan buiten je eigen speelhelft op of boven de verlengde middenlijn, dan is dat fout.
Simpel gezegd: veld aanraken met een deel van je voet(en) vanuit je eigen speelhelft mag wel, vanuit daarbuiten mag niet. De 1^e of 2^e scheidsrechter fluit hiervoor.
- 11.3 Het komen op de speelhelft van de tegenstander om de wedstrijdbal op te halen, is niet hetzelfde als het aanraken van de speelhelft van de tegenstander tijdens of na een rally. Dit is namelijk wel fout. Zie regel 11.2.3.
- 11.4 De actie om de bal te spelen, is elke actie van spelers die dicht bij de bal zijn en een poging doen om de bal te spelen. De actie om de bal te spelen eindigt als de speler, na een stabiele landing, klaar is om een nieuwe actie te starten.
- 11.5 Wanneer een speler incidenteel contact maakt met een tegenstander, mag dit niet automatisch als een fout worden beschouwd, wanneer beide spelers een legitieme poging deden om de bal te spelen. Mocht door een dergelijk onopzettelijk contact een tegenstander het net aanraken, dan mag dit door geen van beide spelers als een fout worden beschouwd. Als dit contact echter wordt gezien als een gevolg van een opzettelijke poging om een fout van de tegenstander te maken en/of de scheidsrechters in verwarring te brengen of af te leiden, moet de rally worden onderbroken en moet een punt worden toegekend aan het niet-overtredende team.

- In dit geval moet de speler een maatregel wegens wangedrag krijgen voor zijn actie in overeenstemming met de tabel van maatregelen.
- 11.6 Spandraden/kabels die het net vastmaken behoren niet tot het net. Dit geldt ook voor de palen en voor het gedeelte van het net buiten de antennes. Dus als een speler de buitenkant van het net aanraakt (witte bovenband buiten de antennes, kabels, palen enz.) kan dit nooit als een netfout beschouwd worden tenzij door de aanraking het spel wordt beïnvloed.
- 11.7 Tijdens het spel bij het net moeten de scheidsrechters alert zijn op netfouten of hinderen. Het is een netfout wanneer contact wordt gemaakt met het net tussen de antennes door de speler tijdens de actie van het spelen van de bal, of een poging om de bal te spelen, of een schijnbeweging om de bal te spelen. Het is hinderen wanneer de natuurlijke weerkaatsing in het net wordt beïnvloed door de opzettelijke actie van een tegenstander die naar het net beweegt, of waar het net wordt vastgepakt en de bal uit het net wordt weerkaatst (slingshot), of een speler verhindert dat een tegenstander zich beweegt om de bal rechtmatig te bereiken, of een kabel breekt door deze te raken of eraan te trekken.
- 11.8 Er vinden veel contacten plaats die de scheidsrechters moeten beoordelen. Wanneer een speler het spel van de tegenstander hindert moet de scheidsrechter fluiten (1^e sr bij over het net reiken, 2^e sr bij onder het net doorkomen). Hinderen betekent dat een speler een tegenstander belemmert om te bewegen, de bal te spelen of de tegenstander stoort terwijl die de bal probeert te spelen. Er kan hinderen optreden, zelfs als er geen fysiek contact is tussen de spelers. De 1^e scheidsrechter mag het spel onderbreken bij een hinderende speler en indien nodig te waarschuwen/bestrafen als de speler opzettelijk hindert.
- 11.9 Het spelen van de bal in de buurt van het net is een belangrijk onderdeel van het spel en daarom is het zeer belangrijk dat de scheidsrechters op dit onderdeel uiterst geconcentreerd handelen. Vooral als de bal slechts lichtjes het blok raakt en daarna uitgaat. Wanneer de scheidsrechter in dergelijke gevallen snel en consistent fluit, neemt de acceptatiegraad van beide teams aanmerkelijk toe.

SPELREGEL 12 SERVICE

- 12.1 De voetfout bij de service is een taak van de lijnrechters en de 1^e scheidsrechter. Als de 1^e scheidsrechter een voetfout van de serveerder constateert, moet hij hiervoor fluiten en teken T11(22) geven.
- Als er 4 lijnrechters zijn, zijn de lijnrechters die de achterlijn moeten controleren ook verantwoordelijk voor voetfouten van de serveerder. Als er twee lijnrechters zijn moet de lijnrechter bij het serverende team op voetfouten van de serveerder letten. De lijnrechter moet bij een voetfout onmiddellijk zijn vlag opsteken T12(4) en met zijn vinger naar de achterlijn wijzen. De 1^e scheidsrechter moet dan fluiten en T11(22) voor een voetfout van de serveerder geven.

- 12.2 Als de serveerder niet tijdig naar de servicezone komt of de bal niet accepteert van de ballenraper, en daardoor het spel opzettelijke vertraagt, kan het team een maatregel voor spelophouden krijgen.
- 12.3 Veel scheidsrechters en spelers denken dat de acht seconden wordt geteld vanaf het moment dat de speler de bal opgooit of loslaat om de service uit te voeren. Dit is niet het geval. Spelregel 12.4.4 zegt duidelijk: “binnen acht seconden na het fluitsignaal voor de service van de 1^e scheidsrechter”.
- 12.4 Als de baan van de bal geheel gezien kan worden van de service tot op het moment dat de bal het verticale vlak van het net passeert, is er geen sprake zijn van “schermen”.
- 12.5 Het fluitsignaal voor de service en het teken voor de service dienen na elkaar te worden gegeven. Het teken voor de service is ondersteunend aan het fluitsignaal.
- 12.6 De 1^e scheidsrechter mag geen service toestaan d.m.v. het fluitsignaal als van een team niet het juiste aantal spelers (bijv. 5 of 7 spelers) op het speelveld heeft staan. In zo’n geval moet hij wachten en het team er attent op maken. Indien noodzakelijk moet hij een maatregel voor spelophouden opleggen. Dezelfde procedure moet gevolgd worden als een libero zich bevindt in positie 4 en niet tijdig is vervangen door zijn vervangende speler.

SPELREGEL 13 AANVALSSLAG

- 13.1 Om spelregel 13.2.4 (aanval op de service van de tegenstander) beter te begrijpen, moet aandacht besteed worden aan het feit dat in dit geval alleen **de positie van de bal** beoordeeld moet worden en niet de positie van de spelers. Het is alleen fout als de aanvalsslag is voltooid in de voorzone boven nethoogte.
- 13.2 Wanneer een achterspeler en zijn aanvalsslag na een bovenhands met de vingers gespeelde bal van de libero in de voorzone wordt waargenomen, is het belangrijk om te weten dat zo’n fout alleen gemaakt kan worden als deze aanvalsslag is voltooid (óf de bal het net volledig is gepasseerd óf de bal is geblokt door een tegenstander).

SPELREGEL 14 BLOK

- 14.1 Wanneer een van de blokkeerders zijn hand over het net heeft en de bal daar slaat in plaats van een blokactie te maken, dan is dat een (aanvals)fout. (“Over het net” betekent het hebben van de hand(en) boven het speelveld van de tegenstander). Het is het “spelen van de bal” in de speelruimte van de tegenstander. Bij een aanvallende actie gebruikt de speler een zogenaamde ‘backswing’ en bij een blok niet.

- 14.2 De tekst van de spelregel in 14.5 “Blokkeren van de service” betekent dat een speler een blokactie voltooit in de voorzone op een service van de tegenstander.
- 14.3 Omdat de bal elk lichaamsdeel mag raken, is het raken van de voeten tijdens een blokactie geen fout. Deze actie maakt onderdeel uit van het de blokactie, mits dit gebeurt in een en dezelfde actie.
- 14.4 Indien na een aanval op een ‘vrije bal’ afkomstig van de tegenstander, de bal via het net dezelfde speler raakt, dan is dit fout (tweemaal spelen). Maar als deze ‘vrije bal’ via een blok tegen het net wordt gespeeld, dan mag de blokkeerder de bal opnieuw spelen als 1^e aanraking van het team.

SPELREGEL 15 REGLEMENTAIRE SPELONDERBREKINGEN

- 15.1 Reglementaire spelonderbrekingen zijn time-outs en wissels. Ze kunnen alleen worden aangevraagd wanneer de bal uit het spel is en vóór het fluitsignaal van de 1e scheidsrechter voor de service.
- Het is niet toegestaan om een reglementaire spelonderbreking aan te vragen als er al één is afgewezen en bestraft met een waarschuwing voor spelophouden voordat er een voltooide rally is gespeeld (zie spelregel 15.2).
- 15.2 Wanneer de 2e scheidsrechter voor een aangevraagde spelonderbreking heeft gefloten, mag de 1e scheidsrechter niet ook nog eens fluiten. Hij volgt hierbij de 2e scheidsrechter niet door het betreffende scheidsrechtteken te herhalen. Hij wijst ook niet het team aan dat de time-out heeft aangevraagd.
- Bij een spelerwissel fluit de 2e scheidsrechter, maar hij maakt geen wisselteken. De 1e scheidsrechter kan voor de duidelijkheid naar de tegenstander of publiek toe, wél het wisselteken maken.
- Time-out**
- 15.3 Als een coach een time-out aanvraagt, dient hij hiertoe het officiële teken te gebruiken. Als hij alleen opstaat, roept of de zoemer gebruikt, weten de scheidsrechters niet wat de bedoeling is van deze actie en dienen zij deze aanvraag af te wijzen. In zo’n geval moet de 1^e scheidsrechter beslissen of er opzet tot spelophouden in het spel is. Zo ja, dan dient hij dit te bestraffen met het opleggen van een maatregel voor spelophouden.
- 15.4 Het aanvragen van een time-out gebeurt bij de 2^e scheidsrechter. Maar wanneer de 2^e scheidsrechter deze aanvraag niet opmerkt, kan het verzoek ook via de 1^e scheidsrechter gedaan worden.
- 15.5 Als de teams klaar zijn om het speelveld op te gaan vóór het einde van de time-out, dan moet de 2^e scheidsrechter toestaan dat de spelers hun positie innemen en wachten totdat de 30 seconden voorbij zijn. Dan fluit de 1^e scheidsrechter voor de service.

Spelerwissels

- 15.6 De 2e scheidsrechter staat bij een spelerwissel tussen de paal en de tellertafel en geeft –tenzij de teller aangeeft dat de spelerwissel niet reglementair is – het signaal (kruising van de armen) dat de spelers kunnen wisselen. Als er gebruik gemaakt wordt van tablets om de wissels kenbaar te maken, is er geen noodzaak om het signaal te maken, tenzij de spelerswissel traag wordt uitgevoerd.
- 15.7 Het aanvragen van een spelerwissel begint op het moment dat een speler in de wisselzone komt. Indien de wisselspeler in de wisselzone komt op het moment dat de 1^e scheidsrechter fluit voor de service, dan moet de 2^e scheidsrechter de wissel wegwuiven en er moet niet op de zoemer worden gedrukt om de rally te onderbreken.
- 15.8 Als er meerdere spelerwissels tegelijkertijd worden uitgevoerd, moeten de spelerwissels per tweetal worden uitgevoerd: eerst het eerste paar spelers – de te wisselen speler komt van het speelveld en de wisselspeler gaat het speelveld in, dan het volgende paar, enz.- zodat het te wisselen paar goed gezien en gecontroleerd kan worden door de teller. De 2e scheidsrechter wacht op het teken van de teller (of ‘teller klaar’ indien gebruik gemaakt wordt van headset) dat de eerdere spelerwissel is genoteerd alvorens de volgende spelerwissel te laten plaatsvinden. Echter op het moment dat de aanvraag voor een meervoudige spelerwissel wordt gedaan en een speler is niet in of nabij de wisselzone om speelklaar het speelveld te betreden, moet deze spelerwissel (of spelerwissels) zonder maatregel geweigerd worden. Spelers die niet betrokken zijn bij een spelerwissel moeten zich niet ophouden bij de wisselzone.
- 15.9 Een uitzonderlijke spelerwissel, ten gevolge van een blessure/ziekte/uit het speelveld sturen/diskwalificatie kan worden toegestaan, zelfs buiten het aantal van de officiële wisselmogelijkheden, door elke speler die op het moment van de blessure niet in het speelveld staat (spelregel 15.7) (m.u.v. de libero of zijn vervanger). Het is geen verplichting om een uitzonderlijke spelerwissel uit te voeren. Een uitzonderlijk gewisselde speler mag namelijk niet meer aan de wedstrijd deelnemen. Door een team een set onvolledig te verklaren kan deze speler eventueel later nog wel deelnemen aan de rest van de wedstrijd.
- 15.10 De scheidsrechters moeten duidelijk onderscheid maken tussen onreglementaire spelerwissels (als een team **een onreglementaire spelerwissel heeft uitgevoerd** en het spel weer hervat is en de teller en de 2e scheidsrechter en het jurylid het niet opgemerkt hebben) **en een verzoek om een onreglementaire spelerwissel** die op het moment van aanvragen afgewezen wordt, omdat de teller of 2e scheidsrechter of het jurylid zich realiseren dat deze onreglementair is. Dit verzoek om een onreglementaire spelerwissel moet worden afgewezen en er moet een maatregel voor spelophouden worden opgelegd

- 15.11 Voor aanvang van de set is een spelerswissel toegestaan, die genoteerd moet worden als een reglementaire spelerswissel. De coach moet dan wel het officiële wisselteken maken T11(5)
- 15.12 Er is verschil tussen een “liberovervanging” (spelregel 19.3.2) en een reglementaire spelerswissel die door de 2^e scheidsrechter toegestaan wordt en genoteerd wordt in de e-score. De teller moet de liberovervangingen met behulp van de assistent-teller in de e-score invoeren. De teller vermeldt ook het aanwijzen van een nieuwe libero bij in de e-score.
- 15.13 In geval van gebruik van tablets om wissels aan te geven, verhindert de software het uitvoeren van onreglementaire spelerswissel(s). De spelerswissel wordt ook automatisch vastgelegd in de e-score, zodat de 2e scheidsrechter alleen hoeft in te grijpen in geval van spelophouden. De functie van de teller verandert hierdoor van invoeren van de data (juiste nummers van de spelers betrokken bij de wissel) naar het checken van de data en vervolgens accepteren (of weigeren) ervan. Indien de teller de spelerswissel handmatig moet noteren, via de e-score computer, moet de 2e scheidsrechter dit toestaan en hiervoor de benodigde tijd nemen.
- 15.14 In geval van een ernstige blessure moeten de scheidsrechters het spel stilleggen en de medische staf toestemming geven het speelveld te betreden. Ernstige blessures omvatten hoofd- en gewrichtsblessures (bijvoorbeeld enkel of knie). Kleine verwondingen zouden niet mogen leiden tot het onderbreken van de rally. Dit om te voorkomen dat spelers dit als “truc” gebruiken om het spel te onderbreken en zo voordeel voor het team te behalen.

SPELREGEL 16 SPELOPHOUDEN

- 16.1 De scheidsrechters moeten proberen alle opzettelijke of onopzettelijke acties die spelophouden tot gevolg hebben te voorkomen.
Voorbeeld van spelophouden:
Een speler houdt het spel op door te vragen aan de scheidsrechter om zijn schoenveters vast te mogen maken.
Hij laat zien dat hij de wedstrijd wil vertragen. De 1^e scheidsrechter legt meteen een maatregel voor spelophouden op.
Voornaamste oorzaken van spelophouden komen voor bij:
- Het aanvragen en uitvoeren van spelerswissels;
 - Het aanvragen en uitvoeren van time-outs;
 - Onjuiste verzoeken.
- 16.2 Maatregelen voor spelophouden zijn tegen het team gericht en niet tegen de overtreding van het individuele teamlid dat het spelophouden heeft veroorzaakt.
- 16.3 Indien een team verzuimt de libero die naar positie 4 doordraait tijdig te vervangen, zijn de scheidsrechters verplicht het team hierop te wijzen en hen, indien nodig, een maatregel voor spelophouden op te leggen.

SPELREGEL 18 PAUZES EN WISSELEN VAN SPEELHEFT

- 18.1 Als het achtste punt in de vijfde set wordt gemaakt door het team dat de laatste opslag ontving, moet dit team eerst één plaats doordraaien alvorens het team gaat opslaan na het wisselen van speelheft. Dit moet gecontroleerd worden door de teller en de scheidsrechters.
- 18.2 Tussen de sets blijven de ballen bij de ballenrapers #1, #2, #4 en #5, alleen in de pauze tussen de vierde en de vijfde set neemt de 2e scheidsrechter één bal in zijn bezit en geeft deze aan het begin van de vijfde set aan de speler die moet gaan serveren.
Tijdens time-outs en spelerwissels en bij het wisselen van de speelheft in de vijfde set blijven de ballen bij de ballenrapers.
- 18.3 Aan het einde van elke set wisselt elk team van speelveld na het fluitsignaal van de 1^e scheidsrechter waarbij de spelers in het veld gezamenlijk naar de andere speelheft gaan.
De spelers in het veld hoeven hierbij niet eerst naar de achterlijn te gaan.

SPELREGEL 19 DE LIBERO

- 19.1 Wanneer de coach de actieve libero wil vervangen door de tweede libero dan geldt dezelfde procedure als een liberoovervanging met een speler.
- 19.2 De aanwijzing van een nieuwe libero moet gedaan worden met een melding/teken door de coach/aanvoerder in het veld aan een van de scheidsrechters.
- 19.3 Let op het verschil tussen het uitvoeren van een uitzonderlijke spelerwissel naar aanleiding van een geblesseerde/zieke/uit het veld gestuurde/gediskwalificeerde speler en het uitvoeren van de aanwijzing van een nieuwe libero voor een geblesseerde/zieke libero.
- 19.4 Vergelijk dit met het aanwijzen van een nieuwe libero wanneer elke speler die niet op het speelveld is op het moment van de aanwijzing (behalve de vervangen speler of een eerdere actieve libero die niet meer in staat was verder te spelen) de nieuw aangewezen libero kan worden.
Wees je bewust van het feit dat het aanwijzen van een nieuwe libero een optie is welke de coach kan gebruiken of niet.
Om de betekenis van spelregel 19.3.2 goed te begrijpen moeten de scheidsrechters aandacht schenken aan het verschil tussen hetgeen vermeld staat in spelregel 25.2.2.2 die aangeeft dat de teller elke fout moet aangeven direct na de service en de spelregel 26.2.2.2 welke aangeeft dat de teller de scheidsrechters direct moet informeren over elke fout met betrekking tot de liberoovervanging zonder de vermelding van “na de service”. Dit betekent dat de teller de scheidsrechters direct

moet informeren als dit zich voordoet en spelregel 7.7.2 moet alleen worden toegepast in het geval dat de teller de fout bij de liberoovervanging heeft gemist en een of meer rally's alweer zijn gespeeld.

19.5 De liberoovervanging is definitief zodra die is ingevoerd in de e-score.

SPELREGEL 20 VOORSCHRIFTEN VOOR HET GEDRAG

Algemeen

Deelnemers moeten zich gedragen in de geest van sportiviteit en “fair-play”, niet alleen tegenover de scheidsrechters, maar ook tegenover alle andere officials, de tegenstander, eigen teamleden en de toeschouwers.

Zelfs als er zich situaties voordoen waarin door spelregels en bindende richtlijnen niet voorzien is, zoals wangedrag en verbale agressie van supporters, moet dit zonder aarzelen worden aangepakt. Verbaal geweld, ongeacht in welke bewoordingen dit geuit wordt, ten overstaan van spelers, officials of publiek kan niet getolereerd worden; niemand komt naar een volleybalwedstrijd toe om zich te laten kleineren of om zich de huid vol te laten schelden. Belastende en beledigende opmerkingen en/of gebaren worden niet geaccepteerd. Dit geldt zowel voor binnen als voor buiten het speelveld.

Alle scheidsrechters in de Nederlandse competitie zijn verplicht gepast te reageren op elke vorm van onbehoorlijk gedrag en op een gebaar met betrekking tot het uiterlijk, geloofsovertuiging, geaardheid of wat dan ook. De reactie van de scheidsrechter zal hier waarschuwend dan wel bestraffend zijn, naar gelang de situationele omstandigheden. Voorbeeld van zo'n reactie:

- 1 Aan beide aanvoerders wordt de opdracht gegeven om samen met hun teamgenoten en hun supporters de rust, orde en de sportiviteit te bewaken, al dan niet toegevoegd met de opmerking dat de aanvoerders het publiek erop dienen te wijzen dat hun team en vereniging mogelijk het slachtoffer kan worden van de verder te nemen maatregelen.
- 2 Als dat niet het gewenste resultaat oplevert, onderbreekt de scheidsrechter de wedstrijd en geeft aan beide teams de opdracht om naar hun kleedkamers te gaan. Na een passende onderbreking (minimum 5 minuten, maximaal 15 minuten) wordt er geprobeerd om de wedstrijd alsnog normaal verder te laten verlopen (stand, opstelling en wie de service heeft is idem als op het moment van de onderbreking).
- 3 Indien na een onderbreking, als genoemd bij punt 2, de rust onder de toeschouwers toch nog niet is teruggekeerd of verder moeilijk of niet te handhaven is of de onrust even later tóch weer terugkomt, dan zal de scheidsrechter de wedstrijd definitief staken.

In geval dat het tot een handgemeen komt tijdens een wedstrijd moet de scheidsrechter altijd en onmiddellijk de wedstrijd staken en niet meer hervatten. Vanzelfsprekend wordt van elke gebeurtenis die leidt tot een onderbreking of beëindiging van de wedstrijd, door de scheidsrechter een “Rapport inzake strafbare feiten” opgemaakt. Dit rapport moet binnen 3 x 24 uur worden opgestuurd naar tucht@nevobo.nl. Het spreekt voor zich dat er van elk incident voor, tijdens en na de wedstrijd, eveneens een rapport dient te worden gemaakt door de scheidsrechter, waarbij nog opgemerkt wordt dat zowel de 2^e scheidsrechter alsook de 1^e scheidsrechter een rapport dienen op te maken en op te sturen.

Dit laatste geldt ook voor een eventueel aanwezig jurylid!

In het rapport dient men een zo gedetailleerd mogelijke toelichting te geven op alle relevante zaken. Ook de verklaringen van eventuele getuigen zijn zeer belangrijk. Deze getuigen moeten met hun adresgegevens op het formulier worden vermeld zodat de Strafvervolgingscommissie deze getuigen kan horen over het voorval. Wij herinneren er bovendien aan dat het de taak is van de zaalbeheerder, het verenigingsbestuur en de beide ploegen om zo nodig de officials in bescherming te nemen. Elke aantasting van de fysieke integriteit van de officials zal bestraft worden.

- 20.1 De vereniging is verantwoordelijk voor de goede gang van zaken bij hun thuiswedstrijden. In geval van wangedrag door niet-Nevobo leden wordt de thuisspelende vereniging verantwoordelijk gesteld. Dit kan leiden tot strafvervolgning tegen de vereniging.
- 20.2 Als het gedrag van de coach of enig ander teamlid de normen overschrijdt zoals beschreven in spelregel 21 dient de 1^e scheidsrechter direct de nodige maatregelen te nemen. Een volleybalwedstrijd is een sportieve show van spelers in het veld, maar niet een show van de teamstafleden. Scheidsrechters moeten dit onderscheid niet negeren. Als een teamlid zich te buiten gaat aan beledigende of agressieve benadering van officials, tegenstanders, eigen teamleden of toeschouwers, moet de 1^e scheidsrechter de tabel van maatregelen strikt toepassen. Hierbij zou de 1e scheidsrechter zich wel moeten bedenken welke consequenties er volgen bij het geven van een rode kaart aan het einde van een set of wedstrijd. Soms is het verstandiger een vorm van wangedrag te bestraffen met rood en geel in één hand of in twee handen apart, zodat het team zélf de set of de wedstrijd kan beëindigen en niet de scheidsrechter. De show gaat om het spel op het speelveld en niet om de randverschijnselen die afbreuk doen aan het belangrijkste doel om de toeschouwers te laten genieten van een spectaculair spelletje volleybal. De aandacht van het publiek mag niet worden afgeleid door deze randverschijnselen. Juichen na een geslaagde aanval of blok is uiteraard toegestaan ook in de richting van de tegenstander mits dit naar het oordeel van de scheidsrechter(s) niet provocerend, onsportief of sfeer bedervend is.

SPELREGEL 21 WANGEDRAG EN BIJBEHORENDE MAATREGELN

- 21.1 Spelepel 21.1 behandelt “kleine misdragingen” welke niet onderhevig zijn aan maatregelen. De 1^e scheidsrechter kan hier flexibel mee omgaan.
- 21.2 Spelregel 21.2 behandelt het “gedrag dat tot maatregelen leidt”. Overeenkomstig deze spelregel wordt onbehoorlijk, beledigend of agressief gedrag serieus bestraft. Dit wordt in de e-score geregistreerd in de tabel van maatregelen. Het principe hiervan is dat herhaling van wangedrag door dezelfde persoon leidt tot een zwaardere bestraffing voor iedere hiernavolgende overtreding.
- 21.3 De praktische consequenties voor misdragingen van teamleden die worden opgelegd door de 1^e scheidsrechter zijn:
- 21.3.1 Voor teamleden op het speelveld:
De 1^e scheidsrechter dient te fluiten, (gewoonlijk als de bal uit het spel is, maar zo snel mogelijk indien het een serieuze vorm van wangedrag is). Hij gebiedt de te bestraffen speler naar de scheidsrechtersstoel te komen. Wanneer de speler vlakbij de scheidsrechtersstoel is toont de 1^e scheidsrechter de van toepassing zijnde kaart en zegt: “Ik geef je een bestraffing” of “ik stuur je uit het veld voor de set” of “ik diskwalificeer je voor de gehele wedstrijd.”
De 2^e scheidsrechter dient deze actie te herkennen en instrueert de teller om de juiste maatregel in de e-score te laten noteren.
Indien de teller merkt, dat de beslissing van de 1^e scheidsrechter niet is toegestaan volgens de officiële volleybalspelregels of in strijd is met de tabel van maatregelen, dan dient hij de 2^e scheidsrechter onmiddellijk hierover te informeren. De 2^e scheidsrechter op zijn beurt, na controle van het advies van de teller, stelt hiervan de 1^e scheidsrechter op de hoogte. Indien de 1^e scheidsrechter de opmerking van de teller en van de 2^e scheidsrechter niet accepteert, dient de teller de beslissing van de 1^e scheidsrechter in de “comments van de e-score” te vermelden.
- 21.3.2 Voor teamleden niet op het speelveld:
De 1^e scheidsrechter dient te fluiten, (gewoonlijk als de bal uit het spel is, maar zo snel mogelijk indien het een serieuze vorm van wangedrag is). Hij gebiedt de aanvoerder naar de scheidsrechtersstoel te komen. Wanneer de aanvoerder vlakbij de scheidsrechtersstoel is, toont de 1^e scheidsrechter de van toepassing zijnde kaart en zegt: “Ik geef speler nummer.... (of een teamstaflid) een bestraffing voor” of “ik stuur speler nummer.... (of een teamstaflid) uit het veld voor de set” of “ik diskwalificeer speler nummer.... (of een teamstaflid) voor de gehele wedstrijd.” De aanvoerder dient het desbetreffende teamlid, die op moet gaan staan om de bestraffing te accepteren door zijn hand op te steken, op de hoogte te stellen van deze beslissing.

Terwijl de hand van het teamlid opgestoken wordt, laat de 1^e scheidsrechter de betreffende kaart(en) duidelijk zien opdat de maatregel door de teams, 2^e scheidsrechter, teller en publiek duidelijk zichtbaar is en begrepen wordt.

21.3.3 Bij het opleggen van maatregelen tussen de sets in.

Bij het opleggen van een straf tussen de sets in, dient de 1^e scheidsrechter de bijbehorende kaart(en) te tonen voor het begin van de volgende set. Indien dit plaatsvindt tijdens een time-out zal de teller het resultaat noteren aan het eind van de time-out.

In het geval van een “uitsluiting” of “diskwalificatie” dient de scheidsrechter direct via de aanvoerder de coach te informeren over de soort maatregel die opgelegd is (om dubbele bestraffing van het team te voorkomen).

21.4 Tijdens de wedstrijd let de 1^e scheidsrechter op elke vorm van wangedrag en treedt overtuigend op indien maatregelen opgelegd moeten worden aan spelers of teamstafliden. Scheidsrechters dienen eraan herinnerd te worden dat het hun taak is om de acties van de teamleden te evalueren, en niet het “najagen” van kleine individuele fouten.

21.5 Het niet bedanken van de scheidsrechter(s) door de aanvoerder na afloop van de wedstrijd is op zichzelf nog geen vorm van onbehoorlijk gedrag (spelregel 21.2.1). Slechts als het gepaard gaat met een andere vorm van wangedrag, kan dat een reden zijn om een strafmaatregel op te leggen. Dat kan dus ook nog na de wedstrijd.

21.6 Indien je in hetzelfde dode moment een rode kaart geeft aan een teamlid van team A en rood en geel apart aan een teamlid van team B, dan dient de zwaarste straf het eerst te worden gegeven.

Indien in hetzelfde dode moment een rode kaart gegeven dient te worden aan beide teams, ongeacht de volgorde, krijgen beide teams een punt als gevolg van de bestraffing en beide teams draaien één positie door. Het team dat aan service was behoudt het recht om te gaan serveren, maar met de volgende speler als serveerder als gevolg van het doordraaien. De stand telt pas nadat beide teams zijn bestraft. Dus een dubbele bestraffing op de stand 23-24 beëindigt niet de set, maar de set gaat verder bij de stand 24-25.

SPELREGEL 22 SCHEIDSRECHTERSTEAM EN PROCEDURES

22.1 Het is erg belangrijk dat de scheidsrechters alleen het einde van een rally aangeven wanneer aan één van de twee onderstaande voorwaarden is voldaan:

- Zij weten zeker dat er een fout is gemaakt of er invloed van buitenaf in het spel is;
- Zij hebben de aard van de fout vastgesteld.

22.2 Om de teams exact te informeren over de aard van de fout waarvoor gefloten is, dienen de scheidsrechters gebruik te maken van de officiële tekens (zie HIA regel

- 28.1+ Tekening 11). Alleen deze tekens en geen andere (nationale of persoonlijke tekens) mogen worden toegepast!
- 22.3 Het scheidsrechterkorps dient onderling nauw samen te werken en na iedere spelactie oogcontact te hebben om elkaars beslissing te bevestigen.
- 22.4 Als er geen 2^e scheidsrechter en/of geen lijnrechters aanwezig is/zijn, kan de wedstrijd toch rechtsgeldig doorgaan.

SPELREGEL 23 1^E SCHEIDSRECHTER

- 23.1 De 1^e scheidsrechter moet altijd samenwerken met zijn mede-officials (2^e scheidsrechter, teller, lijnrechters). Hij moet ze hun werkzaamheden binnen hun competentiemogelijkheden en binnen hun verantwoordelijkheden laten uitvoeren. Bijvoorbeeld:
Na het fluiten voor het einde van een rally, moet de 1^e scheidsrechter onmiddellijk naar zijn overige officials kijken en pas daarna zijn uiteindelijk beslissing nemen en dit aangeven met de officiële tekens:
- om te beslissen of de bal “in” of “uit” is, moet hij altijd kijken naar die lijnrechter, die voor die lijn verantwoordelijk is, het dichtste bij de plaats waar de bal de grond raakte;
 - de 1^e scheidsrechter moet steeds na elke rally naar de 2^e scheidsrechter kijken om zich te vergewissen of deze een fout aangeeft of niet.
- Bij een juryberaad (indien een jurylid aanwezig is) dient de 1e scheidsrechter ook samen te werken met het jurylid.
- 23.2 Voordat de 1e scheidsrechter fluit voor de service dient hij te controleren of de 2e scheidsrechter gereed is en of er geen mogelijke late aanvraag voor een reglementaire spelonderbreking komt.
- 23.3 Als de 1e scheidsrechter vindt dat één van de andere officials niet bekend is met de taken die bij diens functie horen of niet objectief handelt in de wedstrijd, moet hij deze (indien mogelijk) laten vervangen.
- 23.4 Alleen de 1e scheidsrechter is bevoegd om een maatregel voor wangedrag of voor spelophouden op te leggen. De 2e scheidsrechter, de teller en de lijnrechters hebben dit recht niet. Als laatstgenoemden enige onregelmatigheid opmerken, moeten zij dit signaleren en melden aan de 1^e scheidsrechter. De 1^e scheidsrechter legt dan de juiste maatregel op.
- 23.5 De 1^e scheidsrechter houdt zicht op de balbaan en het contact met speler(s) of uitrusting en voorwerpen. Hierbij wordt elk balcontact beoordeeld. Op het moment van de aanval kijkt hij naar de aanvaller en de bal en kan vanuit zijn/haar ooghoeken de waarschijnlijke richting van de bal zien. Als de bal bij het net wordt geslagen, moet hij in de richting van het verticale vlak van het net kijken.
- 23.6 De vraag of de uitgeslagen bal aangeraakt was door het ontvangende team (bijv. de blokkeerder of een achterspeler in het veld) wordt gecontroleerd door de 1^e

scheidsrechter en de lijnrechters. Maar de 1^e scheidsrechter beslist en geeft uiteindelijk het definitieve teken, nadat hij de ondersteunende tekens van de mede-officials gezien heeft. De 1^e scheidsrechter mag nooit aan een speler vragen of deze de bal wel of niet heeft aangeraakt.

- 23.7 De 1^e scheidsrechter dient er altijd voor te zorgen dat de 2^e scheidsrechter en de teller genoeg tijd hebben om alles goed te kunnen noteren en controleren (bijvoorbeeld of de aangevraagde spelerwissel rechtsgeldig is, alvorens deze toe te staan en te registreren). Als de 1^e scheidsrechter zijn mede-officials niet voldoende tijd geeft om hun werk goed te doen, zullen de 2^e scheidsrechter en de teller niet in staat zijn om de eerstvolgende actie van de wedstrijd goed te kunnen volgen. Hetgeen weer fouten door deze officials tot gevolg kan hebben. Als de 1^e scheidsrechter niet de benodigde tijd aan de 2^e scheidsrechter en aan de teller geeft, moet de 2^e scheidsrechter fluiten en daarmee de rally onderbreken.
- 23.8 Naast de standaardinstructie aan de lijnrechters zou de 1^e scheidsrechter met de vlag in de hand aan de lijnrechters voor kunnen doen hoe de uitgangshouding moet zijn en hoe de juiste tekens moeten worden gegeven.
- 23.9 De 1^e scheidsrechter moet na afloop van de wedstrijd samen met de 2^e scheidsrechter het wedstrijdformulier controleren en dit, na de 2^e scheidsrechter maar vóór het jurylid, (indien aanwezig) ondertekenen.

SPELREGEL 24 2^E SCHEIDSRECHTER

- 24.1 Als de 1^e scheidsrechter uit zou vallen, moet de 2^e scheidsrechter in staat zijn diens taken direct over te nemen. (Zie hiervoor de Leidraad 3.3 “Bevoegdheid tot het leiden van wedstrijden”).
- 24.2 Bij de service staat de 2^e scheidsrechter aan de ontvangende kant. Na de service verplaatst hij zich rond de paal om een goede positie tijdens de aanval in te nemen aan de blokkerende kant. De beste positie voor de 2^e scheidsrechter tijdens de wedstrijd is: ongeveer een meter links en een meter rechts van de paal en een meter achter de paal. Als er een actie is in de buurt van de 1^e scheidsrechter doet hij een stap naar voren. Is er een actie aan zijn kant, dan maakt hij een stap naar achteren. Tijdens de wedstrijd verplaatst de 2^e scheidsrechter zich dus continu. Komt er een speler zijn richting op om een bal te redden dan gaat hij aan de andere kant naast de paal staan. Hij rent niet van de paal weg. Hij zorgt er altijd voor dat hij na een rally, bij het geven van een teken, zich niet met een teken verschuilt achter de paal. Dus hij neemt voldoende afstand van de paal.
- 24.3 De 2^e scheidsrechter geeft alleen de tekens aan die behoren bij zijn verantwoordelijkheden. Alleen wanneer de 2^e scheidsrechter voor een fout fluit, welke tot zijn competentie behoort, dient hij daarna ook nog de 1^e scheidsrechter te volgen met de kant aan te wijzen van het team dat het recht van service krijgt.

Dit houdt in dat waar bij de tekens (zie Tekening 11) alleen een **E** staat (Eerste scheidsrechter) dient de 2^e scheidsrechter de 1^e scheidsrechter niet te volgen met zijn tekens.

De volgende tekens zijn **niet** van belang voor de 2^e scheidsrechter: 9 (einde set) en 24 (bal is aangeraakt).

24.4 Indien er voor de vierde maal een bal wordt gespeeld, moet de 2^e scheidsrechter dit onopvallend aangeven met de hand voor zijn borst of via de headset. Hij mag echter niet voor deze fout fluiten.

24.5 Als de acties zich tijdens het spel in de buurt van het net bevinden, moet de 2^e scheidsrechter zich concentreren op:

- netfouten;
- het onder het net doorkomen van spelers;
- het op en over de middenlijn komen van spelers;
- de acties gemaakt aan de zijde van het blokkerende (verdedigende) team.

Daarnaast moet de 2^e scheidsrechter ook de fouten bij een voltooide aanval of blok door achterspelers of blokpoging van de libero controleren net als de 1^e scheidsrechter. Beide scheidsrechters mogen hiervoor fluiten. De 2^e scheidsrechter mag ook fluiten voor een duidelijke fout bij een voltooide aanval van een door de libero, die zich in de voorzone bevindt, bovenhands met de vingers toegespeelde bal als de 1^e scheidsrechter de fout niet kan zien.

24.6 De 2^e scheidsrechter moet vóór en tijdens de wedstrijd met behulp van het opstellingsbriefje of tablet op de paal controleren of de spelers in de juiste opstelling in het speelveld staan.

Bij dit controleren wordt de 2^e scheidsrechter geassisteerd door de teller, die hem vertelt welke speler op positie 1 staat (aan service is). Door het opstellingsbriefje te draaien kan hij dan vaststellen wie op positie 2 enz. staat. Hij gaat de spelers niet op hun plaats zetten wanneer ze verkeerd staan opgesteld. Indien bij controle voor aanvang van de set blijkt dat het team niet de juiste opstelling heeft ingenomen, vertelt de 2^e scheidsrechter aan de aanvoerder in het veld of aan de coach dat de opstelling niet klopt en hij laat dan via een van hen het team de juiste opstelling innemen.

24.7 Regelmatig wordt er gefloten voor een netfout die er geen is. Bestudeer deze regel goed. Als de actie van de speler niet een actie is die het spelen van de bal betreft, dient er niet voor een netfout gefloten te worden. En als het net per ongeluk (haren van een speler) wordt aangeraakt en de tegenstander wordt er niet door gehinderd, dan is het geen netfout. In dat geval houdt de 2^e scheidsrechter het spel op door geheel ten onrechte te fluiten.

24.8 De 2^e scheidsrechter moet erop letten dat de vrije zone vrij blijft van obstakels (bijv. drinkflessen, medische koffer, wisselbordjes). De vrije zone eindigt vóór de bank, dus attributen op de bank zijn toegestaan.

24.9 Tijdens een time-out houdt de 2^e scheidsrechter toezicht door:

- naar de teams te gaan om er eventueel voor te zorgen dat ze naar de vrije zone gaan, nabij de spelersbank;
- naar de teller te gaan om zijn werk te controleren en eventueel informatie te ontvangen of te verstrekken zoals de stand, speler aan service, de positie van de libero's;
- met de 1^e scheidsrechter informatie uit te wisselen;
- controleren van de line-up door het aantal teruggekeerde spelers op het speelveld te tellen na de time-out.

24.10 Het beschikbaar stellen van andere assistenten dan in spelregel 22.1 genoemd, kan alleen via het wedstrijdreglement verplicht worden gesteld.

24.11 De 2^e scheidsrechter dient de 1^e scheidsrechter te ondersteunen door direct na de rally aan de kant van het team te gaan staan dat de rally heeft verloren. Als de 2^e scheidsrechter al aan de goede kant staat en de 1^e scheidsrechter vraagt nadrukkelijk om ondersteuning, kan de 2^e scheidsrechter nog een extra stapje opzij maken.

24.12 Nadat de 1^e scheidsrechter een besluit heeft genomen over de zojuist gespeelde rally, stapt de 2^e scheidsrechter een stapje naar achteren en kijkt naar de spelersbanken en coaches om zich zo te vergewissen van een mogelijke aanvraag voor een spelonderbreking. Zodra de 1^e scheidsrechter weer klaar is voor de volgende rally en hij zijn hand uitsteekt om de volgende service toe te staan, stapt de 2^e scheidsrechter weer naar voren en neemt hij zijn positie nabij de paal weer in.

24.13 Indien de 2^e scheidsrechter voor een opstellingsfout fluit, dient hij direct het betreffende teken te geven en daarna beide spelers aan te wijzen die de opstellingsfout maakten. De 1^e scheidsrechter wijst vervolgens de kant aan waar de service naar toe gaat. De 2^e scheidsrechter volgt de 1^e scheidsrechter daarin met het aangeven van de kant waar de service naar toe gaat. De 2^e scheidsrechter kan het wedstrijdverloop bevorderen door de aanvoerder in het speelveld, indien nodig, de juiste opstelling te laten zien op het opstellingsbriefje of tablet op de paal.

24.14 Als de 2^e scheidsrechter tijdens de wedstrijd onsportief gedrag (in woord en/of gebaar) waarneemt tussen tegenstanders, dient hij bij de eerstvolgende mogelijkheid als de bal uit het spel is, de spelers op te dragen te kalmeren. Indien de situatie blijft aanhouden, moet hij de 1^e scheidsrechter informeren die direct een waarschuwing of sanctie kan opleggen afhankelijk van het wangedrag.

24.15 De 2^e scheidsrechter moet na afloop van de wedstrijd samen met de 1^e scheidsrechter het wedstrijdformulier controleren en dit vóór de 1^e scheidsrechter en het jurylid (indien aanwezig) ondertekenen.

SPELREGEL 25 DE TELLER

- 25.1 Het werk van de teller is uitermate belangrijk. Alle scheidsrechters moeten weten hoe ze de e-score moeten invullen en indien nodig moeten zij ook kunnen fungeren als teller.
- 25.2 De teller moet:
- 25.2.1 Na de ontvangst van het opstellingsbriefje en voor het begin van elke set controleren of dat de nummers van het opstellingsbriefje ook in de e-score staan. Zo niet, moet hij dit meteen melden aan de 2^e scheidsrechter.
- 25.2.2 Aan de 2^e scheidsrechter alle time-outs en de 5^e en de 6^e spelerwissel per team melden.
- 25.2.3 Bij het betreffende team via de e-score het hokje aanvinken bij het aanvragen van het eerste onjuiste verzoek.
- 25.2.4 Goed samenwerken met de 2e scheidsrechter bij spelerwissel(s). De wisselspeler moet zich in de wisselzone bevinden en met een hand het wisselbordje omhoog houden. Als er meer dan één spelerwissel wordt uitgevoerd, moeten de opeenvolgende spelerwissels ook na elkaar plaatsvinden, zodat zowel de 2e scheidsrechter als ook de teller voldoende tijd hebben om te kijken of de gevraagde spelerwissels correct zijn en door kunnen gaan. De 2e scheidsrechter geeft toestemming voor de spelerwissel door de armen te kruisen, tenzij de teller aangeeft dat de wissel onreglementair is. De teller kijkt hierbij naar het nummer op het wisselbordje, het nummer op het shirt van de uit- en ingewisselde speler en noteert dit in de e-score. Indien hij klaar is, geeft hij door het opsteken van twee handen aan dat de wedstrijd door kan gaan en dat het administratieve gedeelte van de spelerwisselprocedure voor wat hem betreft afgerond is.
- 25.2.5 Op het moment dat alle spelerwissels zijn afgerond, dient de teller zich ervan te vergewissen dat de serveerder inderdaad de juiste persoon is volgens de servicevolgorde. Indien dit niet het geval is, moet hij het spel stoppen door gebruik te maken van de zoemer om de 2^e scheidsrechter te attenderen op de gemaakte servicevolgordefout, maar wel pas als de service is uitgevoerd. De 2^e scheidsrechter moet naar de tellertafel lopen en kijken of de constatering van de teller juist is en vervolgens zowel de teams als de 1^e scheidsrechter op de hoogte te brengen van de ontstane situatie.
- 25.2.6 Als een aangevraagde spelerwissel niet reglementair blijkt te zijn, drukt de teller op de zoemer en steekt de teller een hand op en beweegt die van links naar rechts en zegt: “deze aanvraag is onreglementair”. In dat geval weigert de 2^e scheidsrechter de spelerwissel, hij gaat naar de tellertafel en onderzoekt of de spelerwissel inderdaad onreglementair is. Indien dat het geval blijkt te zijn, moet de 1^e scheidsrechter een maatregel voor spelophouden opleggen. De teller noteert dit in de e-score in de tabel van maatregelen. De 2^e scheidsrechter controleert of dat dit op de juiste wijze gebeurt.

- 25.2.7 Het gebruik van een zoemer is verplicht gesteld, met als doel om de aandacht van de scheidsrechter te vestigen op:
- het aanvragen van een time-out met het juiste teken door de coach;
 - constatering van de teller van een gemaakte fout door een van de teams
- 25.2.8 Het is raadzaam de opstellingsbriefjes omgekeerd op de tellertafel te leggen. Hierdoor kan een teamlid niet voortijdig de opstelling van de tegenstander voor de volgende set zien.
- 25.3 De coach of de aanvoerder in het veld blijft verantwoordelijk voor het geven van de juiste informatie door middel van het opstellingsbriefje. De teller is verantwoordelijk voor het juist overnemen van de informatie in de e-score. De 2^e scheidsrechter moet dit controleren.
- 25.4 Als de wissels via tablets door de teams worden aangevraagd worden er geen wisselbordjes gebruikt. In dat geval kijkt de teller in e-score of de juiste wissel daadwerkelijk in de wisselzone wordt uitgevoerd. Indien er verschil is tussen de ingevoerde wissel en de wisselspeler die klaar staat moet de teller de daadwerkelijke spelerwissel handmatig invoeren. Het is wenselijk dat de teller en scheidsrechters hierbij verbaal communiceren. Dit geldt ook wanneer de aanvraag te laat door een team wordt verzonden. Extra aandacht is nodig wanneer de wissels(s) samenvallen met een libero vervanging.
- 25.5 Het registreren van waarschuwingen en maatregelen voor wangedrag en spelophouden door de teller gebeurt in e-score op aanwijzing van de 2^e scheidsrechter. De teller waarschuwt wanneer een sanctie niet volgens de spelregels ingevoerd kan worden.
- 25.6 De teller registreert de reglementaire spelerwissel of uitzonderlijke wissel in e-score wanneer een speler is geblesseerd en niet meer kan deelnemen aan de wedstrijd. Hierbij wordt het nummer van de speler, de set en de stand genoteerd.

SPELREGEL 26 DE ASSISTENT-TELLER

- 26.1 De assistent-teller is verantwoordelijk voor:
- het controleren op correct verloop van liberoovervanging;
 - het ondersteunen van de teller door op de zoemer te drukken bij het aanvragen van een spelerwissel;
 - het bedienen van het handtelbord op de tellertafel;
 - controleren of het scorebord de juiste stand aangeeft en indien dit niet het geval is, dit corrigeren;
 - het verbaal ondersteunen van de teller met informatie tijdens de wisselprocedure.
- 26.2 De naam van de assistent-teller moet ook ingevuld worden in de e-score. De assistent-teller ondertekent ook na de wedstrijd het wedstrijdformulier af.

SPELREGEL 27 LIJNRECHTERS

- 27.1 Als lijnrechter ben je een belangrijk onderdeel van de wedstrijdleiding. Je dient dit ook uit te stralen. Je moet zeker zijn van jezelf. Een lijnrechter die snel en resoluut een beslissing neemt, heeft over het algemeen zelf weinig problemen en zorgt er ook voor dat de andere officials niet in de problemen komen. Je bent als mede-official niet alleen maar aanwezig voor de scheidsrechters en voor de spelers, maar uiteraard op dit niveau ook voor het publiek en de eventueel aanwezige media.
- 27.2 De vlaggen van de lijnrechters moeten identiek en 40 cm bij 40 cm zijn. Er mag in de Nederlandse competitie reclame op staan. De kleur van de vlag moet contrasterend zijn met de kleur van de speelvloer
- 27.3 De lijnrechters:
- geven het teken bij “in” of “uit” voor de betreffende lijn;
 - geven het teken wanneer de bal uit gaat na te zijn aangeraakt;
 - geven de fout aan bij de service zoals beschreven in spelregel 12.4.3;
 - geven de fout aan als de bal de antenne raakt;
- Als de bal over de antenne of buiten de antenne om naar de vrije ruimte van de tegenstander gaat, moet de lijnrechter, die in de richting van de bal staat, pas een teken geven als de bal daarna een voorwerp raakt of “uit” gaat .
- 27.5 Tekens met de vlag moeten duidelijk aangegeven worden om zeker ervan te zijn dat de 1^e scheidsrechter deze ziet.
- 27.6 De lijnrechters kunnen even ontspannen tussen de rally's.
- De positie tijdens de pauze tussen 2 sets en tijdens een time-out is in de hoek van de vrije zone. Dat geeft ruimte aan de spelers die zich willen opwarmen. Als lijnrechter ga je niet vlak voor een reclamebord staan, maar neem je positie in tussen 2 reclameborden of in de hoek achter 2 reclameborden.

SPELREGEL 28 OFFICIËLE TEKENS

- 28.1 Andere tekens dan de officiële tekens zijn er niet, behalve het onofficiële teken X (gekruiste wijsvingers) voor een “onjuist verzoek”. Gebruik uitsluitend de tekens uit tekening 11 van de spelregels. Alleen wanneer leden van een team iets niet begrijpen, kun je je op een andere wijze uitdrukken. Doe dit ook alleen maar wanneer er om gevraagd wordt. Leer jezelf geen vreemde (verkeerde) tekens aan.
- 28.2 Wanneer de 2^e scheidsrechter fluit voor een fout (bijvoorbeeld netfout, verboden blok) moet hij de fout aangeven aan de zijde van net waar de fout gemaakt is (niet door het net heen; maar hij loopt eerst naar de andere kant van het net indien nodig). Het teken moet niet tijdens het lopen worden gegeven, maar zodra hij aan de juiste kant stil staat en het teken geven terwijl hij naar het veld kijkt.
- 28.3 De scheidsrechter moet snel na of mogelijk nog tijdens het maken van de fout fluiten. De scheidsrechter dient hierbij rekening te houden met:

- nooit fluiten n.a.v. opmerkingen of beïnvloeding vanuit het publiek, spelers of andere teamstafleden;
- wanneer de 1^e scheidsrechter er zeker van is dat hij zich vergist heeft of dat een mede-official zich vergist heeft, moet hij deze vergissing herstellen. Wel onder voorwaarde dat hij dat meteen na de geconstateerde vergissing doet. Het kan alleen maar vóór de volgende rally door gebruik te maken van T11 (9).

28.4

Volgorde van handelen:**1^e scheidsrechter**

Na een voltooide rally: fluiten > kijken (oogcontact) naar lijnrechter(s) > kijken (oogcontact) naar 2^e scheidsrechter > kant voor de volgende service aanwijzen > fout aangeven > eventueel de speler aanwijzen die de fout gemaakt heeft.

2^e scheidsrechter

Na een voltooide rally zal de 1^e scheidsrechter fluiten, de kant voor de volgende service aangeven, de fout aangeven en eventueel de speler die de fout maakte aanwijzen. De 2e scheidsrechter heeft geen taak hierbij, maar stapt opzij naar het team dat de volgende service ontvangt. Wel hebben beide scheidsrechters oogcontact met elkaar. Ook geeft de 2e scheidsrechter in het geval van een minimale touché of bij 4x spelen, ondersteuning door het geven van het juiste teken op borsthoogte, nog vóórdat hij een stap opzij maakt, zodat hij de 1e scheidsrechter kan helpen bij het nemen van zijn beslissing.

28.5

Scheidsrechters en lijnrechters moeten snel beslissingen nemen waarbij ze een aantal zaken goed moeten overwegen. De scheidsrechters en lijnrechters behoren aandacht te besteden aan de juiste toepassing en uitvoering van het “uit”-teken:

- voor alle ballen die direct uitgaan na een aanval of een blok van de tegenstander, moet teken T11 (15) door de scheidsrechter en teken T12 (2) door de lijnrechter (bal uit) gegeven worden;
- wanneer een bal het net passeert en de vloer raakt buiten het speelveld, maar een blokkeerder of een andere speler van het ontvangende team heeft de bal nog aangeraakt, moet de scheidsrechter teken T11(24) en de lijnrechter teken T12(3) (bal is geraakt) geven;
- wanneer de bal, nadat een team de bal voor de 1^e, 2^e of 3^e keer geraakt heeft, aan de eigen kant uitgaat, (de bal raakt de grond buiten de lijnen, raakt een voorwerp buiten het speelveld, het plafond of een persoon die niet aan het spel deelneemt) moet de scheidsrechter teken T11 (24) en de lijnrechter teken T12 (3) (“bal is geraakt”) gebruiken; (zie ook toelichting ‘teken bal is aangeraakt’ aan het einde van deze HIA)
- wanneer een aanval tegen de bovenkant van het net geslagen wordt en daarna uitgaat aan de kant van het aanvallende team, zonder het blok van de tegenstander te raken, moet teken T11 (15) door de scheidsrechter en teken T12 (2) door de lijnrechter (bal uit) gegeven worden. De scheidsrechter wijst onmiddellijk daarna de aanvallende speler aan, zodat iedereen begrijpt dat de bal niet was aangeraakt door het blok.

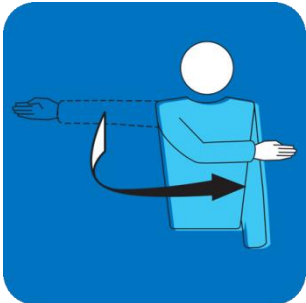
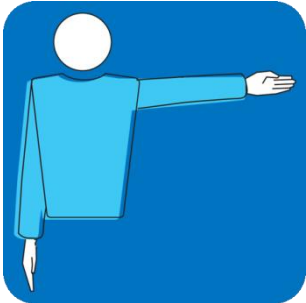
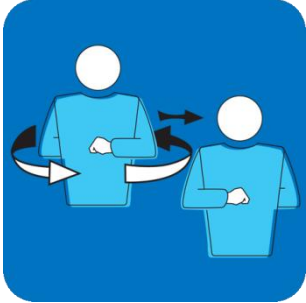
Wanneer in hetzelfde geval de bal het blok wél heeft geraakt en daarna pas uitgaat aan de kant van het aanvallende team, dan moet de 1e scheidsrechter teken T11 (15) en teken T12 (2) door de lijnrechter (bal uit) (bal uit) gebruiken en de 1e scheidsrechter wijst het blok aan.

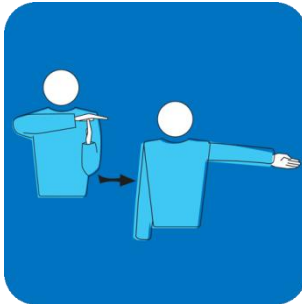
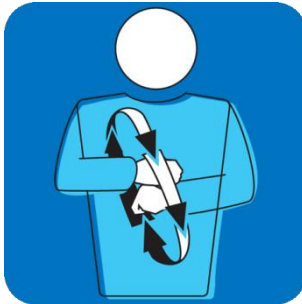
- 28.6 Bij een “dubbelfout” (o.a. spelregel 6.1.2.2.) moeten het scheidsrechtersteken en het fluitsignaal tegelijkertijd gegeven worden. In alle andere gevallen is het teken een ondersteuning van het fluitsignaal en volgt het teken direct na het fluitsignaal.
- 28.7 Wanneer beide scheidsrechter tegelijkertijd fluiten voor een fout (bal in het veld, speler raakt geblesseerd tijdens een rally, 2 tegenstanders maken tegelijkertijd een netfout), dan blijft het de taak van de 1^e scheidsrechter om de kant voor de volgende service aan te wijzen. De 2^e scheidsrechter volgt met het aangeven van de kant alleen maar, wanneer de 2^e scheidsrechter de rally als eerste affloot.
- 28.8 Wanneer beide scheidsrechters tegelijkertijd fluiten voor verschillende fouten, geeft elke scheidsrechter zijn waargenomen fout aan. De 1^e scheidsrechter beslist of het een “dubbelfout” wordt en geeft dan dit teken T11 (23) aan. In dit geval wijst alleen de 1^e scheidsrechter de kant voor de volgende service aan.
- 28.9 Wanneer de serveerder te vroeg serveert (voor het fluitsignaal voor de service), geeft alleen de 1^e scheidsrechter een dubbelfout aan T11 (23) en ook alleen de 1^e scheidsrechter wijst dan de kant voor de volgende service aan.
- 28.10 Het aanvragen van een time-out gebeurt bij de 2^e scheidsrechter. Maar wanneer de 2^e scheidsrechter deze aanvraag niet opmerkt, kan het verzoek ook via de 1^e scheidsrechter gedaan worden.
- 28.11 Het einde van de set wordt aangegeven met teken T11 (9) door de 1^e scheidsrechter. De 2^e scheidsrechter heeft hier geen taak bij. Wel mag de 2^e scheidsrechter onopvallend aan de 1^e scheidsrechter aangeven dat de set is afgelopen. Het einde van een set blijft de verantwoordelijkheid van de 1^e scheidsrechter.
- 28.12 De officiële lijnrechtetekens zijn ook erg belangrijk voor de wedstrijddeelnemers en het publiek. De 1^e scheidsrechter moet de lijnrechtetekens controleren en als de tekens niet goed zijn, moet hij met zijn tekens de beslissing van de lijnrechter corrigeren.
- 28.13 Het scheidsrechtersteken T11 (24) en lijnrechter teken T12 (3) (“bal is geraakt”) wordt altijd gebruikt als de bal “uit” gaat aan de zijde van de speler die de bal het laatst aanraakte, ongeacht of de bal “uit” ging na één, twee of drie keer spelen door dat team. Als een bal na een aanvalsslag tegen de netband aankomt en daarna uitgaat, zonder het blok van de tegenstander te hebben geraakt, dan is de bal “uit”. De scheidsrechter dient dan onmiddellijk na het geven van T11(15) (“bal uit”) de speler aan te wijzen die de aanval uitvoerde. Als, in hetzelfde geval, het blok wel geraakt wordt en de bal gaat daarna “uit” aan de kant van de aanvaller dan is het scheidsrechterteken T11(15) en moeten de blokkeerders aangewezen te worden.

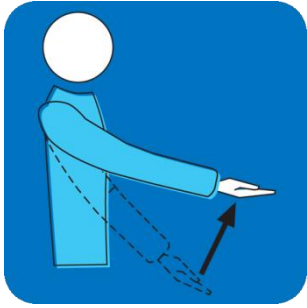
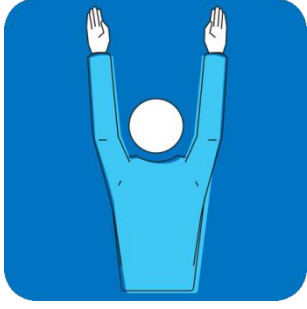
- 28.14 Wanneer een bal het verticale vlak van het net niet volledig passeert na de derde aanraking door het team, dan:
- is het teken T11 (17) "2 keer spelen" als dezelfde speler de bal weer raakt
 - is het teken T11 (18) "4 keer spelen" als een andere speler de bal weer raakt

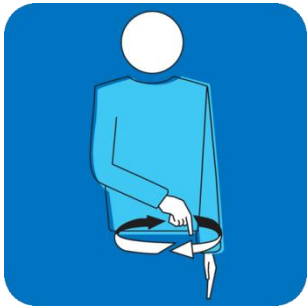
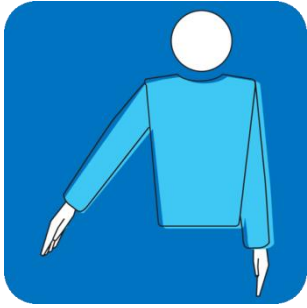
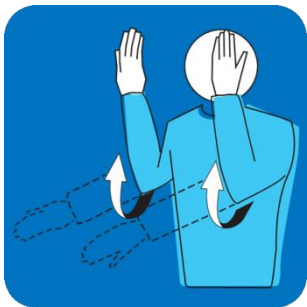
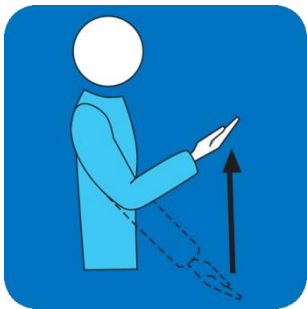
TEKENING 11: OFFICIËLE SCHEIDSRECHTERTEKENS

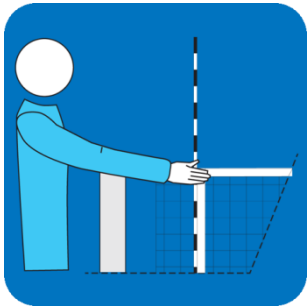
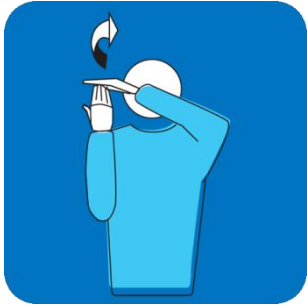
Hieronder staan alleen die tekens waarbij extra toelichting gegeven wordt over de juiste manier van tonen van het teken.

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Toestemming voor de service. Relevante spelregels 12.3, 22.2.1.1,	E Beweeg de hand om de richting van de service aan te duiden. <i>Houd de duim aangesloten aan de rest van de vingers. Beweeg de hand naar de andere schouder.</i>	1 2 3	
Team dat de service krijgt. Relevante spelregels 22.2.3.1, 22.2.3.2, 22.2.3.4	E T Met de gestrekte arm naar het team wijzen dat moet gaan opslaan. <i>Houd de arm horizontaal, ga niet de lucht in met je arm. Ook hier de duim aangesloten houden.</i>		
Wisselen van speelhelft. Relevante spelregel 18.2	E De armen voor en achter het lichaam heffen en rond het lichaam draaien. <i>Eén keer is genoeg, niet herhalen. Maak een vuist van beide handen.</i>		

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Time-out.	E T De palm van de ene hand op de vingers van de verticaal gehouden andere hand leggen (T-vorm); daarna het team aanwijzen dat de time-out aangevraagd heeft. <i>De rechterhand boven voor het team aan je linkerzijde, de linkerhand boven voor het team aan je rechterzijde.</i>	4	
Relevante spelregel 15.4.1 Spelerwissel. Relevante spelregels 15.5.1, 15.5.2, 15.8	E T Met de onderarmen een draaiende beweging om elkaar heen maken. <i>De beweging (rotatie) is voorwaarts gericht. Maak een vuist van beide handen.</i>	5	

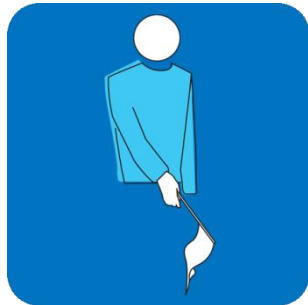
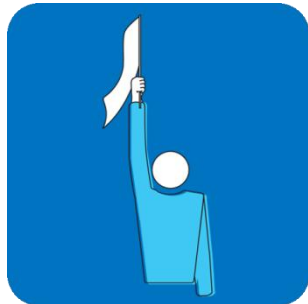
Einde van de set of wedstrijd. Dit teken nog wel Relevante spelregels 6.2, 6.3	E T De onderarmen met open handen voor de borst kruisen. <i>Handpalmen naar het lichaam toe.</i>	9	
De bal is bij de service niet opgegooid of losgelaten. Relevante spelregel 12.4.1	E De gestrekte arm, met de handpalm naar boven, heffen. <i>Duim aangesloten houden, elleboog gestrekt.</i>	10	
Te laat opslaan. Relevante spelregel 12.4.4	E Acht gespreide vingers omhoogsteken. <i>Ellebogen in een hoek van 90 graden.</i>	11	
Verboden blok of scherm. Relevante spelregels 12.5, 12.6.2.3, 14.6.3, 19.3.1.3, 23.3.2.3a, 24.3.2.4	E T De beide armen, met de handpalmen naar voren, verticaal omhoogsteken. <i>(Dit teken gebruikt zowel de 2^e scheidsrechter als de teller om aan te geven dat hij klaar is voor de volgende actie).</i>	12	

Opstellingsfout of doordraaifout. Relevante spelregels 7.5, 7.7, 23.3.2.3a, 24.3.2.2	E T Met de wijsvinger een draaiende beweging maken. <i>Met de klok mee.</i>	13	
Bal "in". Relevante spelregels 8.3	E T Met de gestrekte arm en open hand, naar de grond wijzen. <i>Zorg dat de duim aangesloten is, de elleboog gestrekt is en wijs altijd naar het midden van het speelveld naar dezelfde plaats.</i>	14	
Bal "uit". Relevante spelregels 8.4.1, 8.4.2, 8.4.3, 8.4.4, 24.3.2.5, 24.3.2.7	E T De onderarmen verticaal heffen, de handen open en met de handpalmen naar het lichaam gekeerd. <i>Zorg dat je jezelf niet verbergt achter je handen en zorg dat je altijd je eigen handpalmen ziet, dus teken niet te hoog geven.</i>	15	
Vastgehouden bal. Relevante spelregels 9.2.2, 9.3.3, 23.3.2.3b	E De onderarm, met de handpalm naar boven, langzaam omhoog brengen. <i>Hierbij duim aangesloten en de elleboog gebogen houden.</i>	16	

Net aangeraakt door een speler, of de bal uit de service raakt het net én blijft niet in het spel. Relevante spelregels 11.4.4, 12.6.2.1	E T Met de hand de zijde van het net aanwijzen waar de fout gemaakt is. <i>Aanwijzen van het net is voldoende. Je hoeft er niet naar toe te lopen om het net aan te raken. Raak zeker de spandraad niet aan!</i>	19	
- Veld van de tegenstander raken. - De bal gaat onder het net door. - Degene die opslaat, raakt de achterlijn. - Een speler stapt op het moment van de service buiten zijn speelveld. Relevante spelregels 8.4.5, 11.2.2, 12.4.3, 23.3.2.3a,f, 24.3.2.1	E T De middenlijn aanwijzen. <i>Het aanwijzen van een lijn gebeurt met een wijsvinger en niet met de volle hand. Ga zeker niet de lijn in zijn totaliteit aangeven (point, don't paint). Dit teken wordt ook gegeven als een speler bij de service een voetfout maakt. In dat geval wordt de achterlijn aangewezen.</i>	22	
Bal is aangeraakt. Relevante spelregels 23.3.2.3b; 24.2.2	E Met de handpalm van de ene hand horizontaal over de vingers van de verticaal gehouden andere hand strijken. <i>Ook hier de juiste hand boven houden. De kant van het team waar de touché gemaakt wordt blijft verticaal.</i>	24	

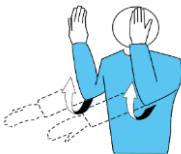
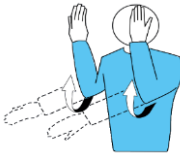
Spelophouden: - waarschuwing - bestraffing Relevante spelregels 15.11.3; 23.3.2.2 Waarschuwing: Relevante spelregel 16.2.2 Bestrafing: Relevante spelregel 16.2.3	E Met de palm gericht naar de scheidsrechter de pols aanraken met gele kaart (waarschuwing) of met de rode kaart (bestrafing). <i>Hierdoor geef je aan dat het een tijdstraf is.</i>	25	
--	--	-----------	--

TEKENING 12: OFFICIËLE LIJNRECHTERTEKENS

Betreft	Tekens te geven door: Lijnrechter		
Bal "in". Relevante spelregels 8.3, 27.2.1.1	Met de vlag naar beneden wijzen. <i>Probeer dit snel en met gestrekte arm te doen. Ook hier niet wijzen naar de plaats van de in-/uitbal, maar geef altijd hetzelfde teken aan.</i>	1	
Bal "uit". Relevante spelregels 8.4.1, 27.2.1.2	Met de vlag recht omhoog wijzen. <i>Naar het plafond met gestrekte arm, niet achter je gezicht houden.</i>	2	
Bal is aangeraakt. Relevante spelregel 27.2.1.2	De vlag omhoogsteken en de bovenkant van de vlag met de handpalm van de vrije hand aanraken. <i>Zorg dat je de top van de vlag onder ooghoogte houdt, je moet altijd oogcontact kunnen houden met de 1e scheidsrechter.</i>	3	

Betreft	Tekens te geven door: Lijnrechter		
- Bal gaat buiten de passeerruimte over het net. - Bal raakt de antenne of een voorwerp buiten het speelveld. - Voetfout serveerder. Relevante spelregels 8.4.2, 8.4.3, 8.4.4, 12.4.3, 27.2.1.3, 27.2.1.4, 27.2.1.6, 27.2.1.7	Met de vlag boven het hoofd zwaaien en met de vinger de antenne of ander voorwerp of de achterlijn aanwijzen. <i>De vlag de hoogte in brengen en één keer naar links en één keer naar rechts zwaaien.</i>	4	
Geen beslissing mogelijk	Beide armen heffen en de onderarmen met open handen voor de borst kruisen. <i>Handpalmen naar het lichaam toe.</i>	5	

TOELICHTING TEKEN 'BAL IS AANGERAAKT'

Tekens	Bal is aangeraakt	Uit / lijnrechter uit teken	Uit / lijnrechter zwaaien & wijzen
Scheidsrechter			
	T11 (24)	T11 (15)	T11 (15)
Lijnrechter			
	T12 (3)	T12 (2)	T12 (4)
8.4.1 Het deel van de bal dat de grond raakt, geheel buiten de grenslijnen ligt			
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)		X	
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X		
8.4.2 De bal een voorwerp buiten het speelveld raakt			
· bank / stoelen			
· scheidsrechterstoel			
· TV camera			
· muur			
· tellertafel			
· boarding			
· tribune			
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)			X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X		
8.4.2 De bal het plafond raakt			
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)			X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X		
8.4.2 De bal een persoon die niet aan het spel deelneemt raakt			
· 1e scheidsrechter			
· 2e scheidsrechter			
· coach (in vrije zone)			
· assistent coach (op de bank)			
· teller			
· ball retriever			
· floor mopper			
· spectator			
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)			X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X		
8.4.3 De bal raakt de antenne			X
8.4.3 De bal raakt de spandraden			X
8.4.3 De bal raakt de paal			X
8.4.3 De bal raakt het net buiten de zijbanden			X
8.4.4 De bal het verticale vlak van het net geheel of zelfs gedeeltelijk buiten de passeerruimte passeert			X

WEDSTRIJDPROTOCOL VOOR DE OFFICIALS

		Zorg ervoor als je in de nationale competitie fluit, dat je één uur vóór aanvang van de wedstrijd aanwezig bent. Je kunt je dan rustig op de wedstrijd concentreren. Als scheidsrechter zie je er goed verzorgd uit en gebruik je vóór en tijdens de wedstrijd geen alcoholische dranken.
--	--	---

TAKEN VAN ALLE OFFICIALS VÓÓR DE WEDSTRIJD

		Meld je bij aankomst direct bij de wedstrijdleiding en het jurylid (indien aanwezig). Vóór de wedstrijd tijdig kennismaken met de mede-officials is zeer belangrijk. Zeker bij twijfel is er dan nog de gelegenheid na te gaan, of men bevoegd en in staat is om de opgedragen taken uit te voeren.
--	--	--

Aanwezigheid overige officials

		De lijnrechters en de teller dienen 30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd bij het speelveld aanwezig te zijn in verband met het invullen van de e-score en het geven/ontvangen van instructies.
--	--	---

30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd

a.		1^e en 2^e scheidsrechter Zorg ervoor dat je 30 minuten vóór de aanvangstijd omgekleed <u>bij het speelveld</u> aanwezig bent, gekleed in het officiële scheidsrechters tenue. Verder een goede fluit aan een koord, (een reservefluit in je zak) een horloge of ander klokje, schrijfgereedschap en rode en gele kaart.
b.		1^e en 2^e scheidsrechter Begin als scheidsrechter, ook als je collega nog niet aanwezig is, zo vroeg mogelijk met de controletaken.
c.		1^e scheidsrechter Inspecteer zodra het speelveld vrij is, de speelruimte en de spelmaterialen om te zien of deze aan de eisen voldoen (o.a. het nameten van de nethoogte en de diepte van de servicezone, Het controleren van de wedstrijdballen (samen met de 2^e scheidsrechter). Informatie over het spelmateriaal, over de speelzaal en eventuele dispensaties staan in het zalenoverzicht op nevobo.nl. Bij een eredivisiwedstrijd is altijd een jurylid aanwezig. De taken die het jurylid uitvoert staan vermeld in publicatie (P3.10).
d.		Jurylid Als blijkt dat van de verplichtingen is afgeweken, sommeer dan de manager van het thuis spelende team één en ander in orde te (laten) maken.

e.		Jurylid Indien vóór aanvang van de wedstrijd blijkt dat aan een opdracht geen gevolg is gegeven of kan worden gegeven en hernieuwd aandringen niet helpt, noteer dit dan direct in juryrapport. De wedstrijd dient wel altijd gespeeld te worden, tenzij de veiligheid van de deelnemers in het geding is.
f.		1e scheidsrechter Als de wedstrijd om één of andere reden niet op tijd kan beginnen, noteer deze reden dan in de e-score. Indien de wedstrijd tot vijftien minuten te laat aanvangt vanwege uitloop van de vorige wedstrijd, hoeft dit niet in de e-score vermeld te worden.
g.		1e en 2e scheidsrechter Laat als de wedstrijd niet op tijd kan beginnen, de teams zo mogelijk ergens anders hun warming-up doen.
h.		2^e scheidsrechter Controleer of de e-score juist is ingevuld. Ook indien de wedstrijd te laat zal beginnen, zorg er dan voor dat minstens 30 minuten vóór de officiële aanvangstijd de e-score ingevuld is met medewerking van een teamstaflid. Kijk of de libero('s) vermeld staat(n). De libero <u>moet</u> vermeld staan op het moment dat het wedstrijdformulier, na de toss, door de aanvoerders en coaches getekend wordt. Een speler en libero kunnen slechts eenmaal vermeld staan op het wedstrijdformulier met uitzondering van de combinatie speler-(assistent-)coach. Als een speler ook de taak van coach heeft, wordt hij tweemaal in de e-score vermeld: 1x in de spelerskolom, 1x als coach bij de teambegeleiding als teamstaflid.
i.		2^e scheidsrechter Controleer de licentiekaart bij voorkeur in aanwezigheid van de (assistent)coach of manager. Indien een teamlid niet op de licentiekaart staat, kan hij bij wedstrijden alleen na vertoon van een geldig, door de Nevobo erkend, legitimatiebewijs (zie ook (WR3.0.2.10)) aan het spel deelnemen. De betreffende speler of het teamstaflid dient in de comments vermeld te worden met naam, welk team en met zijn geboortedatum. Het betreffende teamlid dient in de kolom opmerkingen te tekenen voor de juistheid van de gegevens. De aanvoerder ondertekent hier ook voor. Indien geen geldig identiteitsbewijs getoond kan worden en het team hierdoor geen zes spelers kan opstellen, wordt dit team geacht niet te zijn opgekomen en gaat de wedstrijd niet door.
j.		1^e scheidsrechter Maak duidelijke afspraken met de 2 ^e scheidsrechter.
k.		Vijf-Ballen-Systeem Het vijfballen-systeem is verplicht. Het vijfballen-systeem is ingesteld om tijdverlies te voorkomen, door te zorgen dat steeds bij iedere service in elke servicezone een bal aanwezig is.

		Er moeten ruim vóór aanvang van de wedstrijd 7 goedgekeurde wedstrijdballen aan de scheidsrechters worden aangeboden. Zie HIA 3.2 voor uitleg over de werking van het vijfballensysteem.
I.		De aanwezigheid van 2 sets wisselbordjes (1 tot en met 22) is verplicht. Er mag geen shirtnummer hoger dan 22 gebruikt worden.
Taken 2e scheidsrechter		
		Geef aan beide coaches de opstellingsbriefjes (3 sets per team). Eén voor de teller, één voor het jurylid (indien aanwezig) en één voor DataVolley en vertel de coaches dat de briefjes tien minuten vóór aanvang van de 1e set en direct bij het wisselen van speelhelft van de andere sets aan hem afgegeven moeten worden. Maak goede afspraken met de teller over spelerwissels, time-outs en eventuele vermelding in de e-score van het kaartgebruik. Samen met de teller is de hij verantwoordelijk voor de e-score. Houd de tijd van het inspelen bij (als de 1^e scheidsrechter dat aan jou heeft gedelegeerd), geef indien gewenst, aan wanneer de helft van de officiële inspeeltijd verstreken is. Geef eventueel ook 2 minuten vóór het einde van de officiële inspeeltijd aan het net aan de beide coaches door zodat er, indien gewenst, de service nog geoefend kan worden.

GEDRAGSCODE

Het scheidsrechterskorps (scheidsrechter, teller, lijnrechter), jurylid, scheidsrechterbegeleider/beoordelaar (SRBB) (verder te noemen "official") neemt binnen de Nederlandse volleybal bond een bijzondere plaats in. Er wordt op je gelet en naar je geluisterd, ook als je niet in functie bent. Daarom levert een official tegenover derden geen openlijke kritiek op andere officials. Tegenover derden (spelers, publiek) mag je desgevraagd je eigen mening geven, maar doe dat zonder waardeoordeel over het optreden van een collega. Een mogelijk verschil van inzicht praat je onderling uit, zeker niet in het openbaar.

Het hoofd arbitrage zaalvolleybal kan in overleg met de groepscoördinator en de voorzitter Arbitrage Nederland tegen een official een maatregel nemen indien hij handelt tegen deze gedragscode. Hiervoor dient altijd hoor/wederhoor te worden toegepast en de sanctie dient in verhouding te staan tot hetgeen is voorgevallen. De maatregel kan enkel betrekking hebben op het voor een bepaalde periode niet inzetten van de official.

Gedraag je als official zodanig dat de aandacht van spelers en publiek zich volledig op de wedstrijd richt en niet op jou. Elke scheidsrechter wordt, zoveel mogelijk begeleid en beoordeeld op zijn functioneren door juryleden en SRBB-ers.

Verder worden er door de teams teamtevredenheidsformulieren ingevuld en door de scheidsrechter zelfreflectieformulieren.

Een jurylid/technisch jurylid maakt zich voor de wedstrijd als zodanig bekend. Een jurylid praat na afloop altijd met de scheidsrechter. Een technisch jurylid alleen als daar behoefte aan is. Een jurylid let uiteraard op de techniekbeoordeling, de uitstraling en het totale beeld van je optreden. In het algemeen wordt steeds meer gekeken naar de grote lijn van het vaststellen en het vasthouden van de technische lijn alsmede het optreden/gedrag (communicatie, wijze van tekens geven, enzovoorts) van de scheidsrechter.

Ook de persoonlijkheid van de scheidsrechter vormt een belangrijk onderdeel van de rapportage. Dit wordt bekeken aan de hand van je vaardigheden als scheidsrechter, met name op het effect dat deze heeft op het verdere wedstrijdverloop en hoe je overkomt bij de wedstrijddeelnemers. Als er klachten zijn over aanwijzing, indeling in een aanwijzingsgroep, begeleiding of beoordeling, kun je je richten tot je groepscoördinator. Vind je dat het gesprek met je groepscoördinator niet het gewenste resultaat oplevert, neem dan contact op met de coördinator arbitrage op het hoofdkantoor of het hoofd arbitrage zaalvolleybal. Dit geldt ook bij kritiek of wensen op een ander gebied.

Kritische verhalen, geuit in de wandelgangen, hoe interessant dan ook, dragen niet bij tot een goede onderlinge verstandhouding, lossen de problemen hier ook niet mee op en stralen geen professionele houding uit.

Houd de eer van de official hoog en zorg voor een goede collegiale ondersteuning!

HET AANWIJZEN VAN EEN NIEUWE LIBERO BIJ EEN TEAM DAT MET ÉÉN LIBERO SPEELT (SPELREGEL 19.4.2)

Voorbeelden van een liberoovervanging bij een team dat met 1 libero speelt:

<i>Libero is</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>
niet meer in staat om verder te spelen	Actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero
uit het veld gestuurd	Actieve libero in het veld laten onmiddellijk vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero
gediskwalificeerd	Actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero
om welke reden dan ook niet meer in staat verder te spelen	Na de volgende voltooide rally de libero laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero óf wachten hiermee tot op een later moment in de wedstrijd

HET AANWIJZEN VAN EEN NIEUWE LIBERO BIJ EEN TEAM DAT MET TWEE LIBERO'S SPEELT (SPELREGEL 19.4.3)

Bij kolom Libero 1: Deze situatie gebeurt bij de actieve libero

Bij kolom Libero 2: Deze situatie gebeurt bij de actieve tweede libero later in de set/wedstrijd.

Voorbeelden van:

<i>Libero 1 is</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>	<i>Libero 2 is....</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>	<i>Wanneer het team het recht van het aanwijzen van een nieuwe libero bij libero 2 heeft uitgevoerd, dan</i>
niet meer in staat om verder te spelen;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	niet meer in staat om verder te spelen;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat dit team verder met één libero;
uit het veld gestuurd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	niet meer in staat om verder te spelen;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat het team bij het begin van de volgende set verder met twee libero's;

gediskwalificeerd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	niet meer in staat om verder te spelen;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat dit team verder met één libero;
niet meer in staat om verder te spelen;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	uit het veld gestuurd;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat het team verder met één libero. De uit het veld gestuurde libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd;
uit het veld gestuurd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set ook uit het veld gestuurd;	de nog aanwezige actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat het team gaat in de volgende set weer verder met 1 libero uit kolom "Libero 1" en met die nieuwe libero, dus weer met twee libero's. De uit het veld gestuurde libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd.
gediskwalificeerd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set ook uit het veld gestuurd;	de nog aanwezige actieve libero uit kolom "Libero 2" in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat het team gaat in de volgende set verder met die nieuwe libero, dus nog maar met één libero. De uit het veld gestuurde libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd;
niet meer in staat om verder te spelen;	Direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	In dezelfde set gediskwalificeerd (van buiten of	de mogelijk nieuwe libero als vervanger voor de gediskwalificeerde libero laten spelen of	gaat het team verder met één libero. De aangewezen nieuwe libero voor de gediskwalificeerde

		van binnen het speelveld);	de nog niet vervangen libero uit kolom "Libero1" nu vervangen en laten spelen;	libero mag verder spelen;
uit het veld gestuurd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set gediskwalificeerd;	de nog aanwezige actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat het team gaat de volgende set weer verder met twee libero's. De aangewezen nieuwe libero voor de gediskwalificeerde libero mag verder spelen. En de uit het veld gestuurde libero van kolom 1 mag de volgende set weer meedoen;
gediskwalificeerd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set gediskwalificeerd;	actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	gaat het team verder met één libero;
niet meer in staat om verder te spelen;	Direct door tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen	Om welke reden dan ook niet meer in staat om verder te spelen	Na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe libero laten vervangen;	gaat het team verder met één libero. De coach kan met een nieuwe libero het spel vervolgen;
uit het veld gestuurd;	Direct door tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen	Om welke reden dan ook (bijv. slecht spel) niet meer in staat om verder te spelen	Na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe libero laten vervangen	Het team speelt de volgende set weer verder met 2 libero's.

gediskwalificeerd;	direct door tweede libero of door de vervangen speler;	om welke reden dan ook niet meer in staat om verder te spelen;	na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe libero laten vervangen;	gaat het team verder met één libero. De coach kan met een nieuwe libero het spel vervolgen.
--------------------	--	--	--	---

VERWIJZINGEN

- Nevobo. (sd). Richtlijnen, Leidraden en Publicaties. Opgehaald van
<https://www.nevobo.nl/wedstrijdsport/regelgeving/statuten-en-reglementen/>
- P3.10. (sd). Publicatie - Taakomschrijving Jurylid.
- P3.4. (sd). Publicatie - Playing Protocol Eredivisie.
- P3.7. (sd). Publicatie - Goedgekeurde wedstrijdballen.
- P3.8.1. (sd). Publicatie - Dispensaties speelzaal en materialen Eredivisie.
- R3.3. (sd). Richtlijn - Licentievoorwaarden Eredivisie Zaaleisen.
- R4.2. (sd). Richtlijn - Juryberaad.
- WR. (sd). *03 Wedstrijdreglement*. Opgehaald van
<https://www.nevobo.nl/wedstrijdsport/regelgeving/statuten-en-reglementen/>
- WR3.0.2.10. (sd). *03 Wedstrijdreglement - Hoofdstuk 0 Algemeen*.
- WR3.1.9.7. (sd). *03 Wedstrijdreglement - Hoofdstuk 1 Volleybal competitie*.
- WR3.2.9.8. (sd). *03 Wedstrijdreglement - Hoofdstuk 2 Eredivisie*.